

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**FINANCIRANJE VOJNE
NA PRIMERU AMERIŠKE DRŽAVLJANSKE VOJNE**

Ljubljana, december 2008

UROŠ JERNEJC

IZJAVA

Študent **Uroš Jernejc** izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom **prof. dr. Zarjana Fabjančiča**, in da dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

UVOD.....	1
1 EKONOMSKI VZROKI DRŽAVLJANSKE VOJNE	2
1.1 Kmetijstvo	6
1.2 Investicije v infrastrukturo	7
1.3 Tarife.....	7
1.4 Bančništvo.....	7
2 GOSPODARSTVO KONFEDERACIJSKIH DRŽAV AMERIKE.....	8
2.1 Kmetijstvo	9
2.2 Industrija	10
2.3 Zunanja trgovina.....	11
2.3.1 Izvoz.....	11
2.3.2 Uvoz	13
3 GOSPODARSTVO ZDRUŽENIH DRŽAV AMERIKE	15
4 FINANCIRANJE KONFEDERACIJE	16
4.1 Davčni prihodki	16
4.2 Posojila.....	17
4.3 Izdajanje denarja.....	19
4.4 Problem inflacije Konfederacije.....	20
4.5 Monetarne reforme	22
4.6 Vojna poročila	25
4.7 Struktura vladnih prihodkov Konfederacije.....	27
5 FINANCIRANJE UNIJE.....	28
5.1 Davčni prihodki	28
5.2 Tiskanje denarja in izdaja obveznic.....	29
5.2.1 Legal Tender Act	30
5.3 Problemi pri izdaji obveznic	31
5.4 Povojno obdobje	32
5.5 Struktura vladnih prihodkov Unije	33
6 STROŠKI VOJNE.....	34
7 UČINKOVITA UPORABA BLOKADE KOT VOJAŠKEGA IN GOSPODARSKEGA INSTRUMENTA	36
8 FINANCIRANJE NADALJNJIH VOJN ZDRUŽENIH DRŽAV	39
8.1 Druga svetovna vojna	39
8.2 Korejska vojna.....	40
8.3 Vietnamska vojna	41
8.4 Reaganova vojaška ekspanzija	42
8.5 Trajajoči vojni v Afganistanu in Iraku.....	43
SKLEP	44
LITERATURA IN VIRI.....	46
PRILOGE.....	49

KAZALO SLIK IN TABEL

Kazalo slik

Slika 1: Vrednost sužnje v Združenih državah Amerike med leti 1805 - 1860.....	2
Slika 2: Izvoz bombaža v primerjavi s celotnim izvozom ZDA med leti 1815-1860	4
Slika 3: Koncentracija prebivalstva Združenih držav Amerike po okrožjih leta 1860.....	5
Slika 4: Vrednost bombažnih in nekritih obveznic na londonski in amsterdamski borzi med septembrom 1863 in majem 1865.....	19
Slika 5: Lernerjev indeks cen od januarja 1861 do aprila 1865 v mesečnih intervalih.	21
Slika 6: Gibanje cen v dveh finančnih središčih Konfederacije, Richmond in Houston, med septembrom 1861 in februarjem 1865	22
Slika 7: Razmerje med cene dobrin/vrednost denarja med leti 1861-1865 v mesečnih intervalih.....	24
Slika 8: Gibanje vrednosti denarja med leti 1861 in 1865 v tedenskih intervalih.....	26
Slika 9: Struktura letnih prihodkov Konfederacije med leti 1861 in 1864 v milijonih USD...	27
Slika 10: Struktura letnih prihodkov Unije med leti 1861 in 1865 v milijonih USD.	33

Kazalo tabel

Tabela 1: Delež suženjskega prebivalstva in njihov prispevek k celotnemu dohodku lastnikov v letu 1860	3
Tabela 2: Urbano prebivalstvo Združenih držav v letu 1860.....	6
Tabela 3: Pridelava bombaža med leti 1861-1865v milijonih bal.....	12
Tabela 4: Stroški vojne za obe strani v milijonih ameriških dolarjev (bazno leto 1860).	35
Tabela 5: Ekonomski indikatorji 2. svetovne vojne med leti 1940 - 1947	40
Tabela 6: Ekonomski indikatorji Korejske vojne med leti 1949 - 1955	41
Tabela 7: Ekonomski indikatorji Vietnamske vojne med leti 1963 - 1975.....	42
Tabela 8: Ekonomski indikatorji Reaganove administracije med leti 1980 - 1990.....	43
Tabela 9: Ekonomski indikatorji obdobja vojn v Afganistanu in Iraku.....	44

KAZALO PRILOG

PRILOGA 1: Terminološki slovar.....	1
PRILOGA 2: Kronologija obdobja z najpomembnejšimi datumi	2
PRILOGA 3: Politični zemljevid Združenih držav Amerike leta 1856.....	6
PRILOGA 4: Zemljevid Konfederacijskih držav in teritorijev	7
PRILOGA 5: Prodor sil Unije na ozemlje Konfederacije med vojno	8
PRILOGA 6: Izbor nekaterih bankovcev Konfederacijskih držav Amerike	9
PRILOGA 7: Izbor najbolj prodajanih obveznic Konfederacije	12
PRILOGA 8: Načrt Anakonda	14

UVOD

Vojna! Pri mnogih ljudeh ta beseda povzroči nelagodje, ker v njej vidijo samo negativne lastnosti. Tako kot vsako drugo stvar pa je tudi na ta pojav treba gledati iz večih zornih kotov. Kako se spopasti s problemom ali priložnostjo vojne? Kako izkoristiti največ iz dane situacije. Kako odpraviti posledice vojne na ekonomijo? To so le nekatera vprašanja s katerimi se soočamo in s katerimi moramo biti seznanjeni za sprejemanje razumnih odločitev v času vojne in po njej. Kako zagotoviti potrebna sredstva za njeno vodenje, njen vpliv na gospodarstvo med in po vojni ter vpliv na prebivalstvo, so ključni dejavniki analiz storjenih na tem področju. Toda vse dosedanje ugotovitve na tem področju nam žal ne dajo jasnega odgovora kako bo v prihodnje, saj je vsak oborožen spopad specifičen in nepredvidljiv.

Vojna ima v Združenih državah Amerike¹ posebno vlogo. Združene države so se v svoji zgodovini mnogokrat oprle na vojaški spopad kot sredstvo za prebroditev krize. Naj bo ta vojaški spopad ZDA vsiljen ali izpeljan z njihove strani same, rezultat je bil v skoraj vseh konfliktih enak – povečanje ekonomske aktivnosti.

Kje leži jedro te ideje o vojni kot pozitivnem ekonomskem dejavniku, ki zaznamuje odločitve Združenih držav vse do danes? Na to vprašanje sem poizkušal odgovoriti v tem diplomskem delu. Velika večina strokovnjakov si je enotna in sprejema sklep, da je bila prva vojna moderne dobe – Ameriška državljanska vojna. Zaradi tega sem želel v tem diplomskem delu proučiti dejavnike te vojne in njen vpliv na odločitve kasnejših administracij, kako financirati vojno in izrabiti ponujeno priložnost. Želel sem predstaviti ekonomske dejavnike med državljansko vojno, ki so pripomogli k porazu ene strani in zmagi druge. Kako je pravilna izbira virov financiranja ključnega pomena v strateškem pomenu vodenja vojne in bolj pomembno, kako lahko napačne odločitve pripeljejo do katastrofalnih posledic. Naj bodo te odločitve sprejete v napačnem prepričanju ali neizbežnemu zlu, kjer ni na voljo drugih sredstev, se je potrebno z njimi seznaniti in jih imeti v spominu, da se ne ujamemo v njihovih pasteh.

Diplomsko delo se osredotoča na ekonomsko plat ameriške državljanske vojne. Predstavljeni so vzroki vojne, gospodarska raznolikost nasprotujočih si strani, viri na razpolago posameznim administracijam za financiranje vojne ter stroške, ki sta jih strani utrpeli med in kmalu po vojni. Diplomsko delo ima tudi posebej obravnavano poglavje blokade kot vojaškega in gospodarskega instrumenta, kot prvovrstni prikaz združljivosti ekonomskega in vojaškega načina vodenja modernih vojn.

Diplomsko delo je zaključeno s pregledom načina financiranja nekaterih odmevnih vojn ZDA v zadnjih desetletjih, ter njihovim vplivom na gospodarstvo in predvsem javne finance z namenom boljše predstaviti povezanost vojn in gospodarstva Združenih držav Amerike.

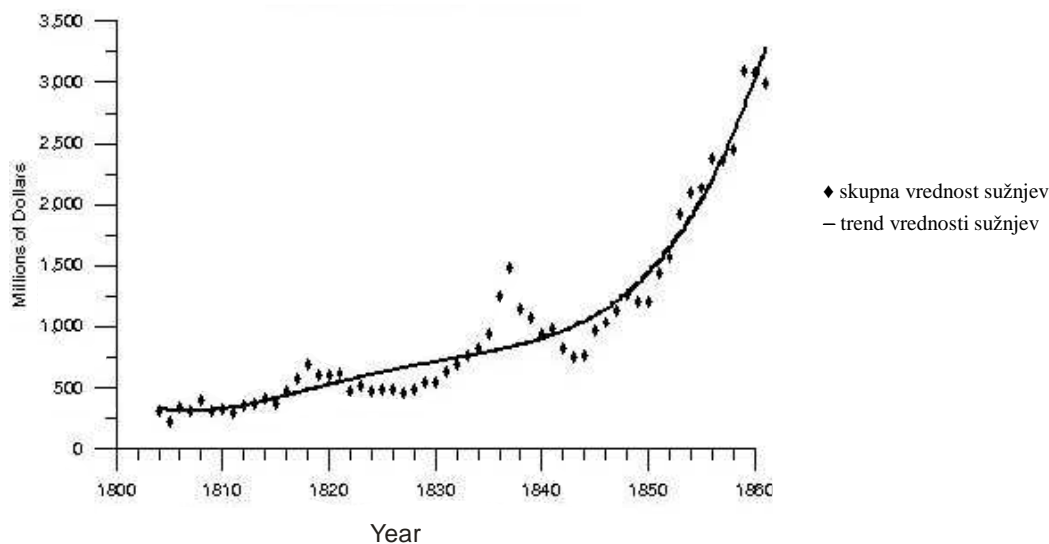
¹ V nadaljevanju ZDA, Združene države, Sever ali Unija (izraz Unija uporabljen med leti 1861-1865).

1 EKONOMSKI VZROKI DRŽAVLJANSKE VOJNE²

Brez dvoma je kapital vložen v suženjsko delovno silo Juga³ predstavljal pomemben dejavnik pri ustvarjanju napetosti med severnim in južnim delom Združenih držav, zagotovo pa ni bil edini. V 1850-ih letih, ob vrhuncu nasprotij pred vojno, se je vprašanje o upravičenosti uporabe sužnjev še dodatno zaostrojilo, saj se je predvsem kmetijstvo in v določeni meri tudi industrija na Severu začela soočati z vse ostrejšo konkurenco z Juga in obratno.

Slika 1 prikazuje skupno vrednost sužnjev od leta 1805 do 1860. Leta 1805 je bilo na celotnem območju Združenih držav okrog 1 milijon sužnjev, katerih skupna vrednost je znašala okoli 300 milijonov ameriških dolarjev. Petinpetdeset (55) let kasneje se je njihovo število povečalo na dobre 4 milijone, katerih skupna vrednost je znašala okoli 3 milijarde ameriških dolarjev (vsi preračuni so upoštevali vrednost dolarja leta 1860). V enajstih državah, ki so se v polni meri pridružile Konfederaciji⁴ (Missouri in Kentucky tukaj ne upoštevam, čeprav sta se formalno pridružili Konfederaciji, je bilo njihovo ozemlje kmalu po začetku vojne okupirano s strani Unije), so bili 4 od 10 prebivalcev v letu 1860 sužnji in so predstavljali več kot polovico vse delovne sile v kmetijstvu. V območjih gojenja bombaža so imeli sužnji še večjo vrednost. Skupna vrednost investicij v sužnje je znašala skoraj toliko, kot je znašala celotna vrednost kmetijskih zemljišč in pripadajočih objektov na njih. Prav tako je iz Slike 1 razvidno dejstvo, da se je kljub nasprotovanju severnega dela z leti, število sužnjev še povečevalo. Zaradi vedno večje vrednosti sužnjev, so bili leta 1860 njihovi lastniki optimistični glede svojega ekonomskega položaja in so ga bili pripravljeni braniti z vsemi sredstvi.

Slika 1: Vrednost sužnjev v Združenih državah Amerike med leti 1805 - 1860

Vir: R. Ransom. *Conflict and Compromise: The Political Economy of Slavery, Emancipation and the American Civil War*, 1989, str. 17.

² Za boljše razumevanje številnih pojmov, svetujem, da si bralec najprej prebere slovar, ki se nahaja v Prilogi 1.

³ Izraz za južne države znotraj Združenih držav Amerike v času pred državljansko vojno.

⁴ Izraza Konfederacija ali Konfederacijske države Amerike se uporabljata za čas državljanske vojne.

Pomembno odkritje analiz o vrednosti in pomembnosti sužnjev za južno gospodarstvo, ne samo z moralnega vidika, pripomore k boljšemu razumevanju te problematike. Sužnjelastniški sistem Juga je bil ključen pri uspehu in pomembnosti njegovega kmetijstva, predvsem pridelavi bombaža. Kakšen pomen so imeli sužnji je v svojih delih analiziral Gunderson (1974, str. 922), ki je preučeval prispevek sužnjev k celotnemu dohodku njihovega lastnika v letu 1860. Spodnja tabela (Tabela 1) prikazuje njegova odkritja. V sedmih (7) državah, kjer je bila proizvodnja bombaža najštevilčnejša, t.i. »Deep South« je povprečno število sužnjev predstavljalo skoraj polovico vsega prebivalstva (okoli 46%) in sužnji so k celotnemu dohodku lastnikov prispevali v povprečju slabih 31%. V vseh 11 državah Konfederacije so sužnji predstavljali v povprečju dobrih 38% celotnega prebivalstva in k celotnemu dohodku lastnikov v povprečju prispevali slabih 26%. Zaradi odvisnosti gospodarstva in življenjskega standarda vseh svobodnih prebivalcev Juga od uporabe sužnjev, so tudi svobodni prebivalci, ki niso imeli v lasti sužnjev, videli poizkus federalne vlade pri zmanjšanju pravic lastnikom sužnjev, kot grožnjo celotnemu gospodarskemu sistemu regije. Že sam ekonomski vložek v sužnje, je za mnoge lastnike in svobodne prebivalce Juga predstavljal zadosten razlog, da se za njegovo ohranitev borijo tudi z orožjem.

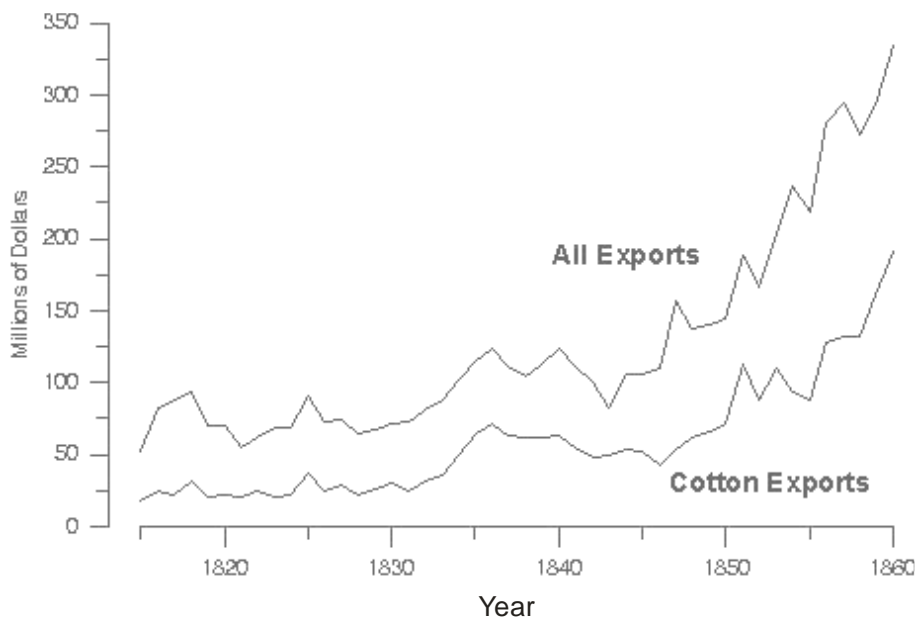
Tabela 1: Delež suženjskega prebivalstva in njihov prispevek k celotnemu dohodku lastnikov v letu 1860

Država	Delež sužnjev v celotnem prebivalstvu (v %)	Per capita dohodek svobodnih prebivalcev (v USD)	Zaslужek sužnjev v skupnem dohodku (v USD)	Delež celotnega dohodka svobodnih prebivalcev (v %)
Alabama	45	120	50	41,7
South Carolina	57	159	57	35,8
Florida	44	143	48	33,6
Georgia	44	136	40	29,4
Mississippi	55	253	74	29,2
Louisiana	47	229	54	23,6
Texas	30	134	26	19,4
Sedem držav skupaj t.i. »Deep South«	46	163	50	30,6
North Carolina	33	108	21	19,4
Tennessee	25	93	17	18,3
Arkansas	26	121	21	17,4
Virginia	32	121	21	17,4
Vseh 11 držav skupaj	38	135	35	25,9

Vir: G. Gunderson, *The Origin of the American Civil War*, 1974, stran 922, tabela 1.

Prva polovica 19. stoletja je beležila veliko porast gojenja in pridelave bombaža in njegovega izvoza v Evropo, predvsem Anglijo. Slika 2 na strani 4 prikazuje rast skupnega izvoza in izvoza bombaža med leti 1815 in 1860. Sredi 1830-ih je delež bombaža v celotnem izvozu predstavljal dobrih 50%, leta 1860 pa slabih 70%. Če primerjamo Sliki 1 in 2 pa opazimo tudi povezanost med povečanjem količine izvoženega bombaža, njegovega deleža v celotni trgovini in gibanjem vrednosti sužnjev. Tako obstaja le malo dvomov, da je bilo »bogastvo« Juga odvisno od uporabe sužnjev in posledično pridelave bombaža po cenovno ugodnejših pogojih kot drugod po svetu.

Slika 2: Izvoz bombaža v primerjavi s celotnim izvozom ZDA med leti 1815-1860

Vir: D. North, *The Economic Growth of the United States, 1790-1860*, 1961, stran 233, tabela A-VIII.

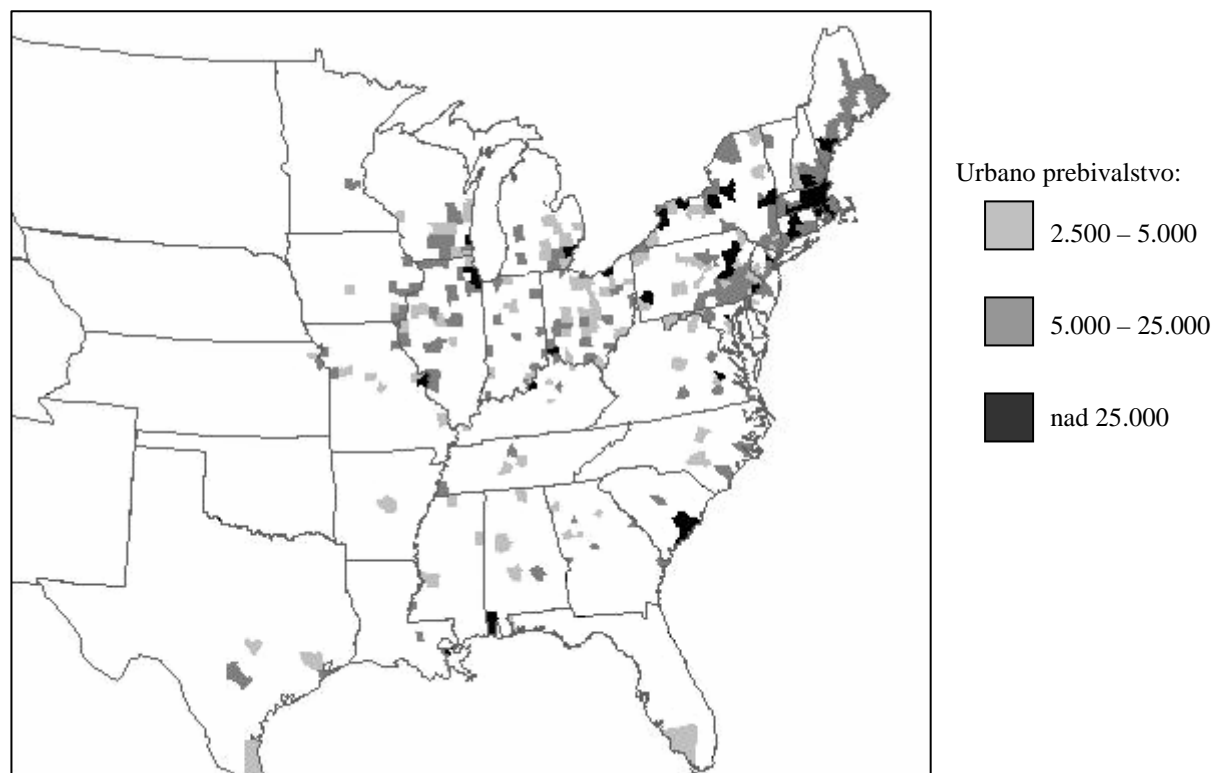
Dohodek ustvarjen z bombažem je bil pomemben faktor pri rasti gospodarstva ne samo Juga, temveč tudi industrijskega Severa. North (1961, str. 234) je s svojo analizo povojne ekonomije Združenih držav obravnaval gibanje trgovinskih tokov znotraj države pri ugotavljanju prednosti in koristi, ki so jih posamezna območja Združenih držav imela zaradi koncentracije proizvodnje bombaža na Jugu. Severni trgovci so pridobili pri izvozu bombaža in potrebi južnih držav po njihovih industrijskih izdelkih. Nizki stroški proizvodnje bombaža so pomenili nižje stroške surovine za severnoameriške in britanske predilnice in tekstilne tovarne. Povečana proizvodnja zaradi nizkih stroškov in konkurenčnosti sta prispevali k vedno večji koncentraciji prebivalstva v mestih in njihovi potrebi po hrani. S tem se je območje severno od reke Ohio spremenilo v zelo donosno območje za kmetovalce, kjer so nastajale večje kmetije zaradi združitve oziroma nakupa prej številnih, družinskih kmetij. Zahvale razvoju Severa je mogoče pripisati pridelavi bombaža in z izjavo »*Cotton is King*« senatorju James-u Hammond-u (1858) ni bilo mogoče oporekati.

Zato je razumljivo, da sta imeli obe strani veliko za izgubiti v primeru vojne. Tudi Sever je imel veliko za izgubiti pri ukinitvi suženjstva, predvsem v deležu zunanje trgovine bombaža pri celotnem izvozu in prihodkih iz carin in dajatev. Mnenja mnogih prebivalcev južnih držav, da sužnjelastniške države financirajo razvoj industrije na severu, je bil s tega vidika sprejemljiv.

Naslednji ključni razlog pri razkolu države je struktura prebivalstva, bolje rečeno delež urbanega prebivalstva v posameznem delu države. Ekonomska situacija v prvi polovici 19. stoletja in specializacija posameznih regij sta pripomogli k vse večjemu razkolu v načinu življenja. Medtem ko so se severne države industrializirale in je njegovo prebivalstvo postajalo vse bolj meščansko, se je prebivalstvo Juga oklepalo idej predindustrijske dobe in aristokratskega načina življenja. Severu se je zgodila »industrijska revolucija« v polni meri, ki pa je zaobšla južne države, predvsem zaradi njenega zavračanja s strani bogatega prebivalstva, ki so bili ekonomsko in

politično najvplivnejši prebivalci takratnih Združenih držav. Verjetno je najboljši pokazatelj te velike spremembe v načinu življenja delež urbanega prebivalstva, ki ga prikazuje spodnja slika.

Slika 3: Koncentracija prebivalstva Združenih držav Amerike po okrožjih leta 1860

Vir: *United States Population Census, 1860*

Iz zgornje slike (Slika 3) je razvidno, da je delež urbanega prebivalstva v severnih državah bil veliko bolj izrazit kot v južnih državah.⁵

Tabela 2 na strani 6 podrobneje prikazuje porazdelitev urbanega prebivalstva v letu 1860. V tem letu je v mestih živel 6,1 milijona prebivalcev ali vsak peti Američan. Pri analizi tabele je mogoče zaslediti veliko razliko med južnimi in severnimi državami. Skoraj 3/4 ali 72,26% vseh urbanih območij je bilo lociranih v severnih državah, medtem ko je bilo v južnih in obmejnih državah (države, ki so dovoljevale suženjstvo in so se med vojno postavile na stran Unije ali imele zastopstvo v obeh kongresih) le 25,34% urbanih območij. Ostali predeli (države ob Tihem oceanu in teritoriji) so predstavljali komaj 2,40% vseh urbanih območij. Urbano prebivalstvo severnih držav je tako predstavljalo 80,54% vsega urbanega prebivalstva. Za razliko je v južnih državah (bodoči Konfederaciji) urbano prebivalstvo predstavljalo le 6,83% vseh prebivalcev in v celoti 10,12% vsega urbanega prebivalstva ZDA.

⁵ Za mesto se šteje kraj, kjer koncentrirano živi vsaj 2.500 prebivalcev (metodologija United States Census Bureau, 1860).

Tabela 2: Urbano prebivalstvo Združenih držav v letu 1860

Regija	Število urbanih okrožij	Urbano prebivalstvo regije	Delež urbanega prebivalstva regije v primerjavi z ruralnim prebivalstvom (v %)	Delež urbanega prebivalstva regije v celotnem deležu urbanega prebivalstva (v %)
Severovzhod ^a	103	3.787.337	35,75	61,66
Bližnji zahod ^b	108	1.053.755	13,45	17,25
Obmejne države ^c	23	57.669	18,45	9,42
Jug ^d	51	621.757	6,83	10,12
Daljni zahod ^e	7	99.145	15,19	1,55
Skupaj	292	6.141.914	19,77	100,00

Legenda:

^a Connecticut, Maine, Massachusetts, New Hampshire, New Jersey, New York, Pennsylvania, Rhode Island in Vermont

^b Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Minnesota, Nebraska, Ohio in Wisconsin

^c Delaware, Kentucky, Maryland in Missouri.

^d Alabama, Arkansas, Florida, Georgia, Louisiana, Mississippi, North Carolina, South Carolina, Tennessee, Texas in Virginia

^e Colorado, California, Dakotas, Nevada, New Mexico, Oregon, Utah in Washington.

Vir: United States Population Census, 1860

Ekonomska politika je imela osrednjo vlogo v politiki Združenih držav Amerike vse od njenega nastanka. Z ustanovitvijo stranke Whig sredi 1830-ih (ki je najbolje zastopala interese južnih držav), se je poglobila razpoka med zagovorniki posameznih ekonomskih politik. Da bi bolje razumeli kako je nastanek urbanih središč in tržnih dejavnosti na severu države povečal razprtije, je potrebno analizirati naslednje politike: politika do kmetijstva, infrastrukturna politika, carine in dajatve ter bančništvo.

1.1 Kmetijstvo

Poselitev zahodnih območij je bila vedno tema debate med različnimi stranmi. Glavno vprašanje pri sprejemanju novih držav je bilo, ali bodo te države vstopale kot polnopravne članice s pravico posedovati sužnje ali ne. Politiki severnih držav, so se zavzemali, da bi neposeljena področja zahoda oblikovali kot države kjer je suženjstvo prepovedano ter naselili družine, ki bi obdelovale zemljo, medtem ko so politiki južnih držav zagovarjali ustanovitev velikih plantaž s suženjsko delovno silo, saj bi vsaka druga oblika bila nerentabilna. Sprejet je bil kompromis t.i. »Missouri compromise« ali »Mason-Dixon Line« (1820), ki je določil, katera ozemlja bodo imela pravico posedovanja sužnjev in katera ne.⁶ Z t.i. »Homestead Act-om« leta 1860 (skriti namen katerega je bil preprečiti širjenje sužnjelastniških ozemelj), se je zgodil prvi veliki premik k ukinitvi sužnjelastniških ozemelj, kjer so severni politiki izglasovali, kljub velikem nasprotovanju južnih zastopnikov, da lahko vsak svoboden prebivalec pridobil 160 jutrov zemljišča v last, ki bi ga obdeloval. Kongres je zakon sprejel, predsednik Buchanan pa je nanj izdal veto.

⁶ Zemljevid razdelitve je prikazan v Prilogi 2.

1.2 Investicije v infrastrukturo

V prvi četrtini 19. stoletja je na severu začelo naraščati zanimanje za vladne investicije v transportni sistem. Še posebej so se potrebe po vladnih investicijah pokazale kot zelo zaželeno na področju velikih jezer in tako je bil leta 1823 odprt kanal Erie. Z obsežnejšim pojavom železnice v 1840-ih letih in izgradnjo železniške infrastrukture, se je splošno mnenje severnih držav še bolj naklonilo k izrabi te nove oblike transporta. Južne države so za razliko od severnih potrebovale precej manj železnic za kritje potreb notranjega transporta, saj so do izbruha vojne večino svojih pridelkov prevažali s pomočjo vodnega transporta, ozemlja pridobivanja bombaža pa so bila blizu velikih pristanišč. Z vidika južnih držav, bi se z vladnim investiranjem povečala možnost pobegov sužnjev ter širjenje vpliva zvezne vlade na pravice posameznih držav.

1.3 Tarife

Politika zastopnikov južnih držav v Kongresu je bila izrazito proti kakršnim koli tarifam. Za kritje svojih potreb po izdelkih, ki jih sami niso proizvajali, so se južne države močno navezale na uvoz izdelkov iz Evrope. Uvedbam in povišanjem kakršnih koli izvoznih ali uvoznih dajatev, so se zaradi svoje odvisnosti od uvoza južne države močno upirale, izvozne dajatve pa bi znižale konkurenčnost njihovega bombaža. Za razliko od južnih držav pa so se severne države zavzemale za uvedbo visokih tarif za zaščito domače industrije. Tudi države srednjega zahoda niso nasprotovale tarifam predvsem zaradi njihove pomembnosti pri financiranju proračuna ter sredstvom namenjenim njihovim državam kot razvojno pomoč. Zaradi teh nesoglasij, je bil leta 1857 sprejet kompromis o uvedbi sprejemljivih tarif, ki bi zagotavljale zadostno mero prihodkov in zaščito domače industrije, hkrati pa ne bi prizadejale izvoza.

1.4 Bančništvo

Poseganje zvezne vlade na področje bančništva je bilo pereče vprašanje skozi celotno predvojno obdobje. Z vetom na predlog Kongresa s strani predsednika Andrew-ja Jackson-a leta 1834, o večjem zveznem nadzoru nad bankami, je nastopilo obdobje »prostega bančništva« v tem smislu, da je bil nadzor nad bankam prepuščen posamezni zvezni državi. Potrebno se je zavedati, da je bilo bančništvo v tem obdobju šele v povojih in mnenja kako oblikovati to področje so se močno razlikovala. Na severu, kjer je bilo lociranih 60% vseh bank, je do leta 1860 začelo močno prevladovati mnenje o nadzoru bank s strani zveznih organov. Za razliko je na Jugu prevladovalo ravno nasprotno mnenje, saj bančništvo v tistem obdobju ni bilo bistvenega pomena za njihovo gospodarstvo. Tukaj je ponovno prišla do izraza pomembnost novih držav na srednjem severozahodu. Za razliko od velikih samozadostnih plantaž je bilo to področje prepleteno s majhnimi družinskimi kmetijami, ki so potrebovale posojila za financiranje svojega obratovanja. Zaradi vse večje potrebe prebivalstva po posojilih na tem delu države je do leta 1860 začelo prevladovati mnenje o potrebi zveznega nadzora in regulacije nad bankami.

Zaradi vse večje podpore predlogu zveznega nadzora nad bankam in vse večje razsežnosti danih posojil ter krepitvijo kmetijstva v severnih državah, so se južne države upravičeno bale poslabšanja njihove konkurenčnosti in samemu obstoju svojega načina življenja. Obstajalo je splošno prepričanje, da se bodo vse močnejše republikanske sile, ki so podpirale vladni nadzor nad bankami in nasprotovale suženjstvu, kot naslednje točke lotile pravic do posedovanja sužnjev in ob zadostni moči v Kongresu samovoljno hotele spremeniti ureditev držav Juga.

Kot je razvidno iz zgoraj napisanega, je bilo dosti razlogov zakaj so se južne države odcepile in so bile pripravljene za ohranitev svojega načina življenja poprijeti za orožje. Sprememba načina življenja je resno ogrožala položaj prebivalcev Juga in v upanju na ohranitev le-tega, so bile zaradi zmage republikancev na volitvah leta 1860 v to tudi prisiljene s strani severnih interesov. Prav tako je bila Konfederacija prisiljena v oborožen spopad s strani Unije in njene zavrnitve ozemeljske celovitosti posameznih držav z okupacijo ozemelj posamezne bivše zvezne države (začetek vojne z napadom na Fort Sumter 15. aprila 1861, ki ga je Unija še naprej okupirala, čeprav je bila že od decembra 1860 South Carolina samostojna država). Suženjstvo kot moralno nesprejemljivost, se je kot razlog za vojno pojavilo šele v letu 1862, ko je Uniji grozil poraz. Zaradi pridobitve mednarodne naklonjenosti, ki je bila do tega trenutka na strani Konfederacije, se je Unija odločila za popolni zasuk razloga vojne in kot edini cilj te vojne razglasila osvoboditev sužnjev, v upanju, da bodo svetovne velesile nasprotovale priznanju Konfederacije, kateri so bile do leta 1863 zelo naklonjene kljub vprašanju sužnjev. Prave razloge za vojno je Uniji uspelo potisniti v ozadje. Potrebna je bila le velika in odločujoča zmaga nad Unijo, da bi Konfederacija prišla do mednarodnega priznanja, do katere pa s porazom pri Gettysburg-u in Vicksburg-u julija 1863 ni prišlo.

2 GOSPODARSTVO KONFEDERACIJSKIH DRŽAV AMERIKE

Gospodarstvo Konfederacijskih držav Amerike je bilo pravo nasprotje gospodarstvu Združenih držav Amerike. Medtem ko je gospodarstvo Unije temeljilo predvsem na industriji, je bilo gospodarstvo Konfederacije agrarno gospodarstvo z uporabo starih načinov dela in tehnologije. Južne države so bile v bistvu država znotraj države, in so od ostalega dela takratne skupne države odstopale predvsem v »modernem« aristokratskem načinu življenja. Gospodarstvo je bilo skoraj v celoti vezano na zemljo, kjer so lastniki plantaž imeli privilegiran status v družbi in odločali o načinu življenja tako sužnjev kot svobodnih prebivalcev Konfederacije. Kmetijstvo je bilo organizirano na sistemu plantaž. Te plantaže so kot glavno delovno silo uporabljale sužnje, ki so opravljali dela na obsežnih zemljiščih. Glavni oziroma vodilni izdelek, na katerem je temeljilo celotno gospodarstvo Konfederacije je bil bombaž, ki se je nepredelan izvažal po vsem svetu. Če bi predvojno Konfederacijo obravnavali kot neodvisno državo, bi bila ta država četrta najbogatejša država na svetu v letu 1860. Kot prikaz kako pomembna surovina je bil bombaž nam pove podatek, da je ob blokadi pristanišč Konfederacije s strani Unije od leta 1861 naprej, izvoz bombaža padel za 95% (Bateman & Weiss, 1981, str. 41).

Jug takratnih Združenih držav Amerike je bil infrastrukturno precej manj razvit kot Sever. Železniška infrastruktura je bila slabo zgrajena in vzdrževana, skozi bodoče ozemlje Konfederacije je potekalo le slabih 25% vseh železniških povezav le-te so bile že zastarele, slabo zgrajene in zanemarjene. Glavni vir transporta so predstavljali vodni viri, glavni vodotoki kot so Mississippi, Tennessee in druge reke, s pomočjo katerih so izdelke transportirali do pristanišč v mehiškem zalivu in ob Atlantiku. Ravno pomanjkanje transportne infrastrukture se je med vojno pokazalo kot eden izmed dejavnikov razpada gospodarstva in izguba vojne, saj je Unija bojevala predvsem ekonomsko vojno in ne klasičnega vojskovanja, premagati sovražnika na bojnem polju. Po izgubi glavnih vodnih poti, pristanišč in uničenju železniške infrastrukture zaradi zanemarjanja, pomanjkanja sredstev za popravila in napadov ter posledično uničenje povezav, se je gospodarstvo Konfederacije v kombinaciji z drugimi elementi (vojaška blokada pristanišč, devalvacija valute, izguba mednarodne podpore) popolnoma sesulo.

Med vojno se je bančni sistem sesul, inflacija je uničila banke, domačo valuto in pripeljala do vzpostavitve barter gospodarstva. Vlada je zasegala živež in potrebne surovine za orožje, izdajala certifikate o zaseženih predmetih s katerimi je obljubljala plačilo po končani vojni, do katerega pa nikoli ni prišlo.

Do začetka leta 1865 je bilo gospodarstvo v popolnem razsulu, vojna izgubljena.

2.1 Kmetijstvo

V tem delu naloge bom predstavil glavne gospodarske panoge Konfederacije, kot prvo bom podrobneje predstavil kmetijstvo.

Problem suženjstva v tej nalogi ne bom obravnaval posebej. Prispevki sužnjem in njihov vpliv na bogastvo in blaginjo prebivalcev južnih držav bo v nalogi predstavljeno v okviru posameznih poglavij. Zadostuje podatek, da je bilo celotno gospodarstvo Juga v veliki meri odvisno od uporabe sužnjem. Da bi se izognil moralnim problemom, sem se odločil, da obravnavam suženjstvo kot vse ostale in enakovredne elemente gospodarstva.

Kmetijstvo je predstavljalo hrbtenico gospodarstva Konfederacije. Glavni izdelki kmetijstva in vir predvojne blaginje so predstavljali bombaž, tobak in sladkorni trst. Manjši delež sta predstavljala tudi živinoreja in žitarice. Južne države so zaradi zgodovinskih, surovinskih, klimatskih in geografskih dejavnikov večino svojega dohodka vlagale v kmetijstvo in takrat edinemu viru vodenja uspešnega in konkurenčnega kmetijstva, sužnjem. Že za čas ameriških kolonij je bila uporaba sužnjem, predvsem v kmetijstvu, videna kot moralno nesporna in ekonomsko rentabilna. Skozi vsa desetletja do izbruha državljanske vojne se je odvisnost gospodarstva južnih držav od sužnjem vse bolj povečevala in suženjska delovna sila postala nepogrešljiva.

Kmetijstvo je dajalo južnim državam, ter posledično z izvozom njegovih pridelkov celotnim Združenim državam, pomemben vir dohodkov obravnavan v nadaljevanju.

V času vojne je bila količina pridelkov v Konfederaciji relativno visoka, vendar je zaradi neučinkovitega gospodarjenja in nezmožnosti njihovega plasmaja na tržišče⁷ mnogokrat prišlo do pomanjkanja le-teh. Proizvodnja koruze je predstavljal največji delež pri proizvodnji hrane skozi celotni potek vojne.

Kljub vladnemu spodbujanju preusmeritve iz proizvodnje tobaka v proizvodnjo hrane, je vladalo splošno pomanjkanje le-te skozi skoraj celotni potek vojne. Pomanjkanje delovne sile, naj si bo zaradi nabora, spremembe rodovitnih polj na severu Konfederacije v vojna območja, vse večjim številom beguncev ali pobegov sužnjev, je vsako leto bolj otežilo preskrbo prebivalstva s hrano. Proti koncu vojne je postala oskrba prebivalstva in vojske nemogoča in pripomogla k še bolj oteženem vodenju vojne.

Kljub velikim možnostim pridelovanja drugih pridelkov (poleg bombaža), je Konfederacija pridelala bore malo volne potrebne za zimska oblačila, ki jih je bilo potrebno uvoziti. Pridelava tobaka se je iz leta v leto zmanjševala in prednost se je dajalo pridobivanju opija za potrebe proizvodnje morfija in drugih derivatnih zdravil (Massey, 1956, str. 56).

2.2 Industrija

Delovna sila Konfederacije v maloštevilni industriji, je tako kot v kmetijstvu, temeljila na uporabi sužnjev. Svobodno prebivalstvo je predstavljalo le slabih 10% vse delovne sile in le-to je bilo ponavadi zadolženo za nadzor sužnjev. Izobražene delovne sile je bilo v pomanjkanju, so pa bili nekateri posamezniki, ki so s svojim podjetništvom izstopali. V 1850-ih je bilo v industriji zaposlenih med 150.000 in 200.000 sužnjev. Večina ali 4/5 teh sužnjev je bila v direktni lasti lastnikov tovarn, ostali pa so bili v lasti plantažnih posestnikov, ki so delovno silo lastnikom tovarn posodili v zameno za plačilo. Skozi desetletja se je zaradi večje konkurenčnosti s severnim delom takratnih Združenih držav Amerike večji poudarek dalo na izkušeno (svobodno) delovno silo, ki je pripomogla k dvigu kakovosti dela, izdelkov, hkrati pa je bilo to gospodarstvo cenovno še vedno bolj konkurenčno zaradi uporabo sužnjev in izostanka plačila le-teh. Pomemben podatek je tudi, da je delovna sila v stroških tudi v severnih državah predstavljala le majhen odstotek skupnih stroškov, vseeno pa je bila uporaba »zastonj« suženjske delovne sile cenovno ugodnejša kot uporaba plačljive delovne sile (Starobin, 1970, str. 131-132).

Kljub profitabilnosti uporabe sužnjev, pa je bila industrija južnih držav močno zanemarjena. Investicije v infrastrukturo, stroje in povečanje učinkovitosti so bile zanemarljive oziroma boljše rečeno jih do izbruha vojne skoraj ni bilo. Poudarek na kmetijstvu in posedovanju zemlje s suženjsko delovno silo je bila zaželena družbena vrлина in najhitrejša pot k ustvarjanju zaslužka, in zaradi tega je kmetijstvo vedno imelo prednost pred industrijo tako iz družbenega vidika kot tudi pri vlaganju kapitala. Že v 1830-ih letih se je pokazalo, da je industrija južnih držav celo generacijo v zaostanku za »sodobnimi« industrijskimi obrati v severnih državah, le-ta

⁷ Neučinkovit vladni aparat, ki je potreboval čas da se organizira ter pomanjkanje delovne sile, še posebej po letu 1862 in odhodom mnogih sužnjev s plantaž.

razlika pa se je do izbruha vojne, kljub nekaterim napredkom južnih držav, še povečala (Starobin, 1970, str. 162).

Največja in hkrati edina pomembnejša železarna in livarna na področju Juga, ki je bila na voljo Konfederaciji skozi celotno obdobje vojne, je bila Tredegar Iron Works, ki se je nahajala ob reki James blizu glavnega mesta Konfederacije Richmonda. Pred izbruhom vojne, leta 1860, je zaposlovala nad 900 sužnjev in svobodnih (kvalificiranih) delavcev in proizvajala topove, nosilce topov, lokomotive, kotle, komunikacijske kable in pomorsko opremo. Ob razglasitvi nove države, je bila železarna glavni dobavitelj vojske Konfederacije v večini izdelkov opisanih zgoraj. Tako je v štirih vojnih letih železarna proizvedla skoraj polovico vse težke oborožitve in njihove pripadajoče municije, poleg tega pa se je ukvarjala tudi s proizvodnjo podmornic, izdelavo železnih plošč za oklepne ladje ter drugih orožij. V času vojne se je železarna močno razširila, tako da je ob svojem vrhuncu zaposlovala okrog 2.500 delavcev, v svoji lasti pa je imela tudi proizvodnjo opek, obalnih in rečnih čolnov, lesnih žag, svojo čevljarno in tekstilno tovarno za potrebe svojih zaposlenih in vojske. Po vse večji izgubi ozemlja, zaradi povečanju potreb po vojakih in pomanjkanju materialov, je tovarna začela po letu 1863 izgubljati na produktivnosti.

Zanimiv je tudi podatek, da je proizvodnja težkega orožja Konfederacije dosegla raven 25% proizvodnje Unije, kljub ugotovitvam, da je Konfederacije razpolagala le z slabimi 10% surovin in materialov Unije!

2.3 Zunanja trgovina

V tem poglavju se bom posvetil najmočnejši panogi Konfederacije, zunanji trgovini. Zaradi razumevanja pomembnosti tako izvoza kot uvoza, sta obe postavki prikazani ločeno.

2.3.1 Izvoz

Države, ki so se pridružili Konfederaciji so imele delež v celotnem izvozu takratne skupne države (ZDA) v višini 70%. Z izvoznimi prihodki naj bi se zagotovila finančna preskrbljenost in stabilnost Konfederacije. Bombaž je bil glavni izvozni artikel, katerega delež je znašal 75% v celotni košari izvoznih dobrin južnih držav leta 1860 (Starobin, 1970, str. 178).

V želji zagotoviti si pomoč takratnih evropskih velesil, predvsem Anglije in Francije, v vojno na strani Konfederacije, so se vsa sredstva vlagala v zagotovitev odvisnosti preskrbe teh držav s konfederacijskim bombažem. Hkrati pa se je, kljub odvisnosti od denarnih tokov iz prodaje bombaža, še pred uvedbo blokade skoraj popolnoma ustavila dobava bombaža s same strani Konfederacije evropskim državam s ciljem dokazati, koliko je evropska tekstilna industrija odvisna od konfederacijskega bombaža. Evropska tekstilna industrija, predvsem britanska, je bila v tistem času res skoraj popolnoma odvisna od preskrbe z bombažem iz južnih držav ZDA in to je Konfederacija takoj po začetku oboroženega spopada želela izkoristiti v svoj prid, s končnim ciljem vplesti Anglijo (in tudi Francijo) v vojno na njeni strani. Do poletja 1861 se je trgovanje

z bombažem skoraj popolnoma ustavilo, in to še pred samim začetkom blokade in njene izvršitve s strani Unije. Lebergott (1983, str. 59-60) je situacijo opisal takole: »V upanju na vojaški poseg evropskih velesil zaradi škode njihovim gospodarstvom in hitremu končanju vojne je Konfederacija vse stavila na eno karto, ki pa se je izkazala za napačno«.

Med vojno se je le majhen del proizvedenega bombaža oziroma uskladiščenega bombaža iz predhodnih let uspelo s pomočjo hitrih ladij, t.i. »*Blockade runners*«, prodati na evropskem trgu, predvsem Angliji. Skozi celotno vojno je Konfederaciji uspelo izvoziti le okoli 1.446.000 bal bombaža in ironično je največji delež bil izvožen v Unijo. Kot je razvidno iz Tabele 3, pa se večina bombaža ni uporabila za trgovanje zaradi uspeha ameriške blokade in zadržanja razpoložljivih bal bombaža kot politično orožje. V spodnji tabeli je prikazano, kaj se je v grobem zgodilo s proizvedenim bombažem med leti 1861 in 1865.

Tabela 3: Pridelava bombaža med leti 1861-1865 v milijonih bal

Viri in uporaba	V milijonih bal
Proizvedeno:	6,9
Uporaba (od tega):	
Domača uporaba	0,4
Izvoz v Združeno kraljestvo in Evropo	0,5
Izvoz v Združene države Amerike	0,9
Uničeno	3,3
Prodano po vojni	1,8

Vir: S. Lebergott, *Through the Blockade: The Profitability and Extent of Cotton Smuggling, 1861-1865*, 1981, str. 883.

Podatki iz Tabele 3 nam povedo, da je bila Konfederacija neuspešna pri svojem največjem adutu, izvozu in prihodkih iz naslova bombaža. Konfederaciji je skupno uspelo izvoziti le okoli 1,4 milijone bal bombaža ali le okoli 20% vsega pridelka. Uspeh blokade Unije in njena preprečitev prihodkov iz izvoza bombaža, so se izkazali kot ključni ukrep do končne zmage.⁸

Že pred začetkom vojne je obstajal konflikt med severnimi in južnimi državami o določitvi primerne carinske tarife. Južne države so načeloma nasprotovale tarifam in protekcionizmu na končne izdelke na splošno v strahu pred izgubo dobave potrebnih surovin in nezadostni prodaji končnih izdelkov nazaj. Pritisk močnega lobija plantažnih posestnikov je ohranjal tarife na nizkem nivoju med leti 1847 in 1860. Po razglasitvi nove države sta obe najmočnejši stranki (Demokrati in stranka Whig) kot eno izmed prvih dejanj novega Kongresa Konfederacijskih držav Amerike izglasovali Zakon o znižanju uvoznih carinskih tarif iz dotedanjih 20% pred razglasitvijo samostojne države na vsega 10%, po ustanovitvi Konfederacije leta 1861.

Kljub sledenju *laissez-faire* politiki pa je Konfederacija uvedla visoke tarife na vse izdelke, ki bi se izvozili ali uvozili iz Unije, ki bi glede na trgovino med tema deloma znatno prinesla k proračunskim dohodkom. V praksi se uvedene carinske tarife niso obnesle in v proračun Konfederacije med leti 1861 in 1864 prinesle le okoli 3,3 milijona ameriških dolarjev (Historical Statistics, 2006).

⁸ Podrobneje je učinek blokade predstavljen v poglavjih 4 in 7.

2.3.2 Uvoz

»Neodvisna Konfederacija je bila že pred izbruhom sovražnosti soočena s problemom preskrbe vojnih dobrin. Primanjkovalo ji je pušk, topov in municije vseh razsežnosti; primanjkovala ji je večina surovin iz katerih bi se te izdelke dalo proizvesti. Primanjkovalo je oblek, zdravil, orodja in v zadnji četrtini vojne, hrane. Primanjkovalo ji je tovarn s katerimi bi proizvajali potrebne materiale in primanjkovalo ji je usposobljene delovne sile katera bi vodila tovarne. Kot posledično, je Konfederacija že od samega začetka obrnila svoj pogled na Evropo.« (Diamond, 1940, str. 472).

William Diamond je s tem citatom povedal vse, kar je potrebno vedeti o gospodarstvu Konfederacije, to je modernega industrializiranega gospodarstva praktično ni bilo. Agrarna družba, ki je ignorirala takratne smernice v svetovnem gospodarstvu je bila popolnoma odvisna od zunanje trgovine in uvozom vseh potrebnih surovin in izdelkov za vodenje moderne vojne. Svet se je spremenil, stara pravila Napoleonovega časa so v slabih 50 letih popolnoma izginila. Industrijska revolucija se je zgodila in Konfederacija je zamudila vlak. Pričakovanja o kratki vojni, ki bo končana po eni bitki oziroma do božiča se niso zgodila. Vojna je trajala dobra štiri leta in v tem času se je pokazalo, da je bila mlada država popolnoma nepripravljena na prihajajoči spopad.

Z uvedbo blokade Konfederacije s strani Unije, se ni ustavil samo izvoz bombaža kot ključnega vira proračunskega dohodka, temveč se je ustavil tudi priliv ključnih surovin za izdelavo potrebne oborožitve. Direktni uvoz v Konfederacijo se je ustavil in uvozniki so bili primorani uporabiti daljše poti in posrednike, ki so normalen uvoz upočasnili, podražili in ga spremenili v zelo nerednega. Večina uvoza je potekala skozi države in pristanišča v Karibih, kjer je bilo potrebno tovor najprej raztovoriti, ga razdeliti na manjše deleže in ponovno natovoriti na manjše, hitrejše ladje, ki bi lahko ušle blokadi. Z nadaljevanjem vojne in prehodom vse večjega števila pristanišč Konfederacije pod kontrolo Unije, je uvoz temeljil le na sporadičnih obalnih zalivih, kjer so neurejeno in za visoko ceno le nekatere manjše ladje uspele prebiti blokado in dostaviti potrebne izdelke.

Po izbruhu vojne aprila 1861, je Konfederacija v tujino poslala svoje agente, ki so v tujini sklepali posle za proizvodnjo potrebnega orožja in municije za vodenje vojne. Iskanje proizvajalcev, sklepanje pogodb, vzpostavitev potrebnih obratov in pridobitvi ter urjenju potrebne delovne sile je potekalo zamudno. Prva pošiljka orožja je potrebovala celih 8 mesecev, preden jo je Konfederacija lahko uvozila. Velike težave z uvozom vojnih materialov so potekale vse do februarja 1862, saj so v celotnem obdobju od aprila 1861 naprej uvozili le slabih 15.000 pušk. Količina je bila zanemarljiva, saj je bilo potrebno v tem času oborožiti še najmanj 50.000 ljudi, s katerimi bi si zagotovili zadostno število oboroženih vojakov za kosanje z številčnejšo in bolje opremljeno vojsko Unije (Diamond, 1940, str. 476).

Aprila 1862 je začelo kazati, da se stvari obračajo na bolje, saj se je uvoz potrebnih materialov močno povečal in v obdobju od aprila do avgusta 1862 je bilo uvoženih 48.150 kosov orožja oziroma 320% več kot v istem obdobju prejšnjega leta. Do naslednjega februarja, leta 1863, je

skupna številka uvoženega orožja dosegla 174.129 kosov najrazličnejšega tipa. Za vojsko, ki je konec maja 1863 štela dobrih 440.000 mož je to predstavljalo zadostno izhodišče za kritje sprotnih potreb in izvajanju nemotenih operacij na bojišču. Medtem ko je bilo veliko pošiljk zaseženih s strani blokade Unije, jih je dobra polovica oziroma 59,1% še vedno dosegla svoj cilj v pristaniščih Konfederacije in le 40,9% uvoženega blaga je bilo zaseženega v letu 1862 (Lebergott, 1981, str. 873).

Potrebne surovine, ki jih je v Konfederaciji primanjkovalo je bilo uvoženih iz Mehike, med njimi so bili najpomembnejše žveplo, baker, smodnik in soliter (Saltpeter). Mehika je bila tako najpomembnejši zunanjetrgovinski partner Konfederacije za pridobivanje surovin in dobrin, ki so bile kupljene v Evropi in transportirane do pristanišč Mehike. Združene države so pomembnost Mehike pri dobavi potrebnih materialov Konfederacije spoznale kmalu po začetku vojne in so svoje vojaške cilje oblikovale tako, da bi presekali dotok teh dobrin skozi Texas in Louisiano v osrčje Konfederacije. Zaradi tega je bil ključni cilj vojaške strategije presekati ozemlje Konfederacije na 2 dela vzdolž reke Mississippi od severa proti jugu. Kljub uspehu te strategije imenovane »*Anaconda Plan*«, o kateri je podrobneje prikazano v poglavju 7 Učinkovita uporaba blokade kot vojaškega in gospodarskega instrumenta, in preseku Konfederacije na dva dela poleti 1863, pa Unija ni mogla v celoti presekati dotoka dobrin, ki so prihajale iz Mehike med celotno vojno.

Po letu 1863 je uvoz dobrin strmo padal in uspeh blokade se je začel kazati z vse manjšim uvozom in vse večjim zasegom ladij in dobrin, ki so bile namenjene Konfederaciji. Do začetka leta 1865 je bil uvoz zaradi uspeha blokade in tudi drugih, predvsem finančnih, težav Konfederacije (inflacije, devalvacije valute, popolnoma ustavljene protidobave bombaža, visokim dolgom) popolnoma ustavljen z le redkimi uspehi in sklenjenimi posli.

Izjemno velik problem, s katerim se je Konfederacija spopadala je bila trgovina z luksuznim blagom (predvsem obleke, parfumi, vina,...) iz Evrope. Velika večina, ocenjuje se do 2/3, vseh uvoznikov se je ukvarjala z trgovino z visoko profitabilnim luksuznim blagom in ne dobavo vojnih materialov (Massey, 1956, str. 14).

Zaradi vse večjega motnje pri dobavi z vojnimi materiali je bil Kongres Konfederacije prisiljen ukrepati. Leta 1862 so pričeli veljati prvi zakoni, katerih cilj je bil preprečiti trgovanje z luksuznim blagom. Regulacija uvoza luksuznih dobrin je sprva potekala tako, da so luksuzne dobrine samo zaplenili in jih prodali po nižji ceni od tržne vrednosti. S tem so hoteli ohranjati cene na stabilnem nivoju. Z nadaljevanjem vojne in vse večjem pomanjkanju dobrin vseh vrst so bili sprejeti strožji ukrepi, s tem mislim predvsem na popolno prepoved in kaznivost uvoza luksuznih dobrin. Zakon se zaradi pomanjkanja resursov ni mogel dosledno izvajati in črna borza je še naprej cvetela vse do konca leta 1864, ko je zavladovalo vsesplošno pomanjkanje.

3 GOSPODARSTVO ZDRUŽENIH DRŽAV AMERIKE

Gospodarstvo Združenih držav pred vojno in med njo je bilo močno raznoliko in razvidne so bile velike razlike med posameznimi regijami države. Nekatere regije so se specializirale za kmetijstvo, predvsem južne države z uporabo sužnjev kot glavno delovno silo, druge regije so se specializirale za industrijo, predvsem severovzhodne države, kjer so obstajala velika nahajališča premoga in drugih surovin potrebnih za razvoj industrije. Ostale regije, države na bližnjem severozahodu in osrednje države, pa so imele manj izrazito specializacijo in so posedovale tako industrijske obrate kot tudi velika kmetijska območja.

Sodobno industrijo, za tisto obdobje, so posedovale samo severne države. Tako je bilo leta 1860 od približno 128.000 industrijskih obratov, 110.000 lociranih na ozemlju severnih držav oziroma držav, ki so leta 1861 ostale zveste Uniji. Že samo najbolj industrializirane države (New York, Pennsylvania in Massachusetts), so imele vsaka izmed njih več industrijskih obratov kot na celotnem ozemlju Konfederacije. Severne države so tako prispevale dobrih 92% vseh industrijskih izdelkov v letu 1860 (Dougherty, 2007, str. 67).

Izguba nekaterih virov pridelkov, predvsem bombaža, je prizadela severno predelovalno industrijo med in po vojni, vendar je s pomanjkanjem bombaža predelava volne v vojnih letih poskočila za več kot 100%. Čevljarstva in usnjarska industrija sta med vojno doživeli razcvet, zahvaljujoč velikim vladnim naročilom. Tudi druga industrija pomembna za vojsko je doživljala svoje zlate čase (proizvodnja orožja, smodnika ter transportnih sredstev). Proizvodnja železa in jekla je takoj ob začetku vojne doživela rahlo stagnacijo, vendar je že v letu 1863 proizvodnja zgoraj omenjenih izdelkov dosegla najvišjo raven od ustanovitve Združenih držav. Podobno se je zgodilo pri pridobivanju premoga, katerega proizvodnja v letu 1863 je dosegla za 21% višji output kot pred samim začetkom vojne, upoštevajoč tudi proizvodnjo južnih držav (Dougherty, 2007, str. 71).

Vojna je prispevala tudi k navalu novih izumov in njihove uporabe v industriji. Tudi na področju kmetijstva in predelave hrane so se zgodili veliki premiki. Kmetijski stroji so začeli nadomeščati delovno silo, ki je odšla na bojišča.

Vojna je vzpodbudila rast sektorjev, od katerih je bilo vodenje vojne odvisno na eni strani, na drugi strani pa so nekateri sektorji beležili upad. Železniška infrastruktura se je v 1860-ih povečala le za okoli 70% (večinoma po končani vojni), medtem ko se je v drugi polovici 1850-ih povečala za več kot 200%. Proizvodnja bakra se je prav tako drastično znižala in je dosegla le 32% predvojne proizvodnje. Še bolj se je znižala proizvodnja luksuznih dobrin. V 1860-ih se je proizvodnja luksuznih dobrin povečala le za 22%, medtem ko se je v 1850-ih 1870-ih povečala za povprečno 62% v posameznem desetletju. Per capita produktivnost se je v 1860-ih povečala le za 3%, v letih 1840 – 1900 je produktivnost v povprečju naraščala za 20% v vsakem desetletju (Dougherty, 2007, str. 155).

Čeprav je vojna imela mešane vplive na ameriško gospodarstvo je to obdobje prispevalo k nadaljnji industrializaciji Združenih držav. Vojna je prispevala k sprostitvi regulacije gospodarstva, z velikimi vladnimi naročili razvila industrijske panoge, ki so bile pred tem podcenjene, dala je zagon novim izumom in njihovi uporabi v industriji. Z obnovo premaganih južnih držav, so vladni izdatki skozi naslednja desetletja zagotavljala stabilen dohodek mnogim industrijskim panogam, ki so se širile in krepile ter postajala konkurenčne tujini. Državljanska vojna je, ne glede na druge posledice, prispevala k razvoju Združenih držav Amerike v svetovno velesilo dobrih 50 let kasneje.

4 FINANCIRANJE KONFEDERACIJE

V tem poglavju naloge se bom osredotočil na prikaz finančnega stanja Konfederacije in njene sposobnosti financiranja vojne.

Že Nobelov nagrajenec Milton Friedman (1952) je izjavil sledeče: »Vojne nudijo analitikom, da preučijo obnašanje denarja, cen in dohodka«. Finančni položaj Konfederacije pri tem ni nobena izjema in veliko analiz je bilo in bo narejenih pri ugotavljanju njene finančne situacije. V tem delu se osredotočam na ključne točke o katerih vlada splošni konsenz.

4.1 Davčni prihodki

Obstajajo štiri poglavitni načini kako priti do potrebnih proračunskih prihodkov: obdavčenje, posojila (najemanje posojil), tiskanje denarja in zmanjšanje nevojaških proračunskih izdatkov.

Glede na dejstvo, da so bile Konfederacijske države Amerike ustanovljene na temelju pravic držav članic do samoodločbe t.i. »states' rights«,⁹ je prevladovalo splošno mišljenje med oblastmi in prebivalstvom, da centralna vlada ne sme imeti možnosti predpisovanja in pobiranja davkov. Ob takem nasprotovanju tako prebivalstva kot tudi vodilne politične struje tako ne preseneča podatek, da so davki znašali le okoli 8,2% vseh proračunskih prihodkov centralne vlade Konfederacije (Ball, 1991, str. 38).

Vladna politika laissez-faire je bila skoraj čisti primer svobodnega gospodarstva, zato Konfederacija ni predvidela obdavčenja industrije ob njenem nastanku in v začetnih letih njenega obstoja. Z uvedbo prvega Zakona o obdavčitvi, je bilo posameznim zveznim državnim oblastem naloženo zbiranje potrebnega zneska za financiranje centralne vlade. Posamezne države Konfederacije, vsaka s proporcionalnim deležem glede na prebivalstvo in ocenjeno bogastvo, so morale poskrbeti, da so skupno zbrale znesek v višini 20 milijonov konfederacijskih dolarjev. Večinoma so države svoj delež za centralni proračun zbrale z izdajo obveznic. V zgoraj opisanem primeru le težko govorimo o pravem davku, saj je šlo pri načinu njegovega zbiranja v resnici za prikrito obliko posojila.

⁹ Pravica posamezne države članice, da oblikuje svojo ekonomsko, davčno ali zakonodajno politiko neodvisno od zveznih oblasti.

S pravimi oblikami obdavčenja je vlada Konfederacije odlašala vse do spomladi 1863, ko je v veljavo stopil Davek na lastnino in dohodek. Zaradi neuskrajene politike med posameznimi državami članicami, je bilo njegovo izvajanje in kontrola opravljena le s težavo in velikimi zamudami ter goljufijami. Zaradi tega neuspeha je bil Davek na lastnino in dohodek že februarja 1864 odpravljen. Zaradi že tako velikega bremena, ki mu je bilo prebivalstvo izpostavljeno z zaplembo živeža in vseh predmetov, ki bi kakorkoli prišli v prid vojaškim potrebam, je obstajal celo na vladnih ravneh posameznih držav in mest Konfederacije konsenz o odlogu plačila davkov. Lahko rečemo, da so bili davčni prihodki skorajda izvzeti iz proračuna Konfederacije.

Tako je že na samem začetku centralna vlada Konfederacije bila prikrajšana za pomemben vir dohodka s katerim bi krila stroške vojaških potreb in se je bila prisiljena ukvarjati s pridobivanjem novih virov proračunskih prihodkov, katerih oblik ni bilo ravno veliko. Glede na delež zunanje trgovine, ki je odpadel na južne države je bila edina realna predpostavka o pridobivanju zadostnih prihodkov izvoz bombaža, tobaka in drugih izvoznih artiklov, ki so prinesli k 70% deležu izvoznih dobrin takratne skupne države. Zaradi tega so bili proračunski prihodki centralne vlade zasnovani tako, da naj bi kar $\frac{3}{4}$ proračunskih prihodkov pridobili z izvozom, predvsem bombaža.¹⁰ Ravno zaradi teh omejenih zmožnosti, so se cilji osredotočili na ta edini vir zadostnega prihodka. Predvideni so bili visoki dohodki iz izvoznih carin, kljub nizki stopnji dajatev (Zakon o znižanju uvoznih carinskih tarif na 10%). Načrtovani prihodki iz izvoznih carin naj bi pokrivali in zagotavljali najem kreditov v zadostnem obsegu za kritje stroškov vojne in delovanje vladnega aparata. Z vsakim mesecem vojne pa so ukrepi Unije pri zaustavitvi dotoka materialov in denarja v Konfederacijo, tukaj mislim predvsem s pomorsko blokado, bili vedno bolj uspešni in vsi načrti po razumnih prihodkih so propadli. Pridobljeni prihodki, temelječi na izvoznih in uvoznih dajatvah, so bili že po nekaj mesecih vojne, to je ob koncu leta 1861, neznatni.

Vlada Konfederacije je zaradi skorajda neobstojećih prihodkov od davkov ostala z bore malo opcijami preskrbe potrebnih prihodkov. Drugi preostali način, kako priti do dela potrebnih prihodkov so bila posojila in izdajanje obveznic.

4.2 Posojila

Konfederacija je zaradi nezadostnih prihodkov pobranih z davki začela najemati posojila v tujini. Vladi je uspelo na začetku vojne, avgusta 1861, ob prvih uspehih njenih oboroženih sil, prodati dolgoročne obveznice, z zapadlostjo po petih letih. Prihodki iz tega naslova pa še zdaleč niso bili zadostni za kritje vseh stroškov. Zaradi tega je Konfederacija začela najemati kratkoročna posojila z izdajo obveznic, katerih vrednost, kot se je kasneje izkazalo, je bila zelo odvisna od uspeha na bojišču in možnosti končne zmage.

Z namenom pridobivanja potrebnih sredstev je Konfederacija izdala dvoje vrst obveznic na evropskih borzah. Prve so bile t.i. bombažne obveznice, katerih vrednost je bila zavarovana s plačili v bombažu, in so bile izdane na londonski borzi. Druga oblika obveznic pa so

¹⁰ Dohodki iz ostalega kmetijstva in industrije so bili popolnoma nezadostni za kritje tudi najosnovnejših potreb.

predstavljale visoko tvegane obveznice, t.i. »*high-risk*« ali »*junk bonds*« brez kritja, katere so bile izdane na amsterdamski borzi. S sredstvi pridobljenimi s temi obveznicami so financirali izgradnjo transportnih ladij v Evropi, nabavo materiala in surovin za potrebe vojske in financiranje prekomorskih dejavnosti za dobavo izdelkov Konfederaciji (Gentry, 1970, str. 88).

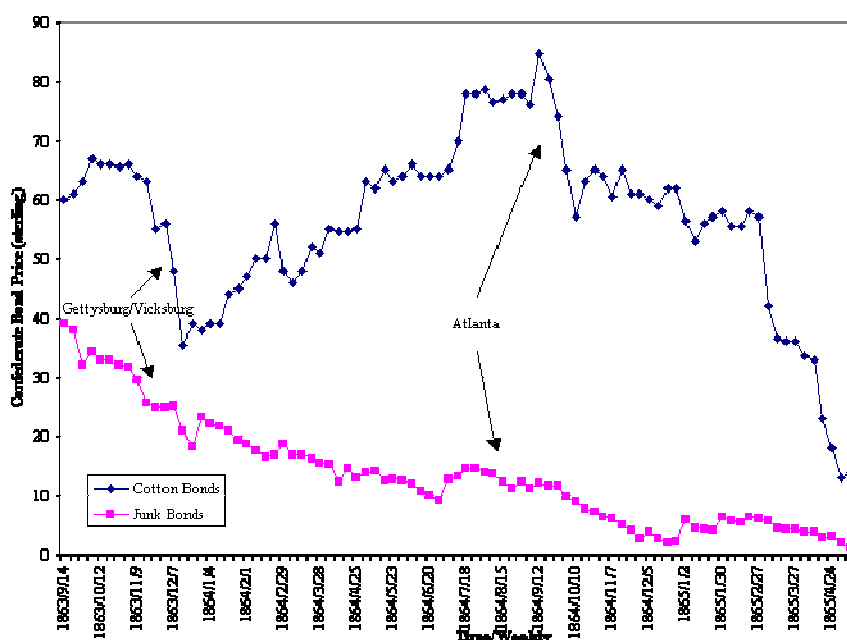
Izdaja bombažnih obveznic poleti 1863 je imela tudi politični namen. Konfederacija je pričakovala, da se bosta zaradi naraščajočega dolga in terjatvami do le-tega, v konflikt vmešali Anglija in Francija oziroma vsaj priznali neodvisnost nove države, kar bi pripeljalo Unijo za pogajalno mizo in posledično njeno priznanje neodvisnosti odcepljenih držav, ki so se združile v Konfederacijo.

Bombažne obveznice so imele tudi svojevrstno posebnost. Bile so izdane v britanskih funtih in ne v konfederacijskih dolarjih, katerih vrednost se je lahko unovčila v bombažu po povpraševanju. Obstajala pa je ključna klavzula, ki je imela mesto prevzema na območju Konfederacije, s katero so si oblasti obetale tudi dotok potrebnih vojnih materialov, ter tako rešiti del problema s preskrbo vojske. Konfederacija, katera načela so temeljila na upoštevanju in spoštovanju do danih obljub, je svoje obveznosti do upnikov (predvsem bombažnih) izpolnjevala vse do konca vojne in grozečemu porazu. Med znanimi imetniki bombažnih obveznic so bili tudi vidnejši člani angleškega parlamenta, tudi takratni minister za finance William Gladstone, ki je kasneje postal celo premier Anglije.

Izdaja nekritih obveznic je bila izpeljana na amsterdamski borzi poleti 1863, le nekaj tednov pred porazoma pri Gettysburg-u in Vicksburg-u. Njihova posebnost pa je ležala v tem, da so vključevale klavzulo, ki je dovolila Konfederaciji plačilo obresti šele po dobljeni vojni, do katere pa nikoli ni prišlo. Tako so zapadle tudi vse obveznosti Konfederacije do imetnikov teh obveznic, vlada Združenih držav Amerike pa je s sprejetjem 14. Amandmaja Ustave poskrbela, da ji dolgovi Konfederacije ni bilo potrebno poravnati.

Slika 4 na strani 19 prikazuje gibanje cen bombažnih in nekritih obveznic. Za razliko od nekritih obveznic, so bombažne obveznice skozi celotno vojno ohranjale višjo vrednost. Razlika je najbolj očitna med letom 1864, ko se je vrednost bombažnih obveznic povzpela iz 36 angleških funtov decembra 1863, na kar 87 angleških funtov avgusta 1864. Vrednost nekritih obveznic pa je v istem obdobju izgubila na vrednosti za skoraj 50%. Mnenja, zakaj se je vrednost bombažnih delnic povečala je več, med najbolj prepričljivimi argumenti pa obstajajo prepričanja, da naj bi leta 1864 bil izvoljen demokratični kandidat George B. McClellan, ki je obljubil končati vojno z mirovnim sporazumom. S tem bi se sprostila trgovina z bombažem in špekulanti so si obetali velik zaslužek.

Slika 4: Vrednost bombažnih in nekritih obveznic na londonski in amsterdamski borzi med septembrom 1863 in majem 1865.

Vir: M. Weidenmier, *Turning Points During the American Civil War*, 2002, str. 27, tabela 2

Podobno kot je prikazano kasneje v Sliki 6 (stran 22), je tudi tukaj možno razbrati, da je bil ključni trenutek za investitorje, špekulante in imetnike obveznic, padec Atlante septembra 1864. Po izgubi tega vitalnega (vojaškega, transportnega, političnega in gospodarskega) središča, je bilo le še malo upanja za končno zmago Konfederacije. Ob koncu meseca maja 1865 se je vrednost bombažnih obveznic tako gibala le še na ravni okrog 6 angleških funtov, vrednost nekritih obveznic pa le med 1 in 2 angleškima funtoma. Vrednost bombažnih obveznic je bila skozi naslednja leta dokaj stabilna in z njimi se je še naprej trgovalo na borzi zaradi splošnega prepričanja, da bo Anglija zahtevala poravnavo obveznosti dolga od Združenih držav Amerike. Z bombažnimi obveznicami se je dokončno prenehalo trgovati med 1. svetovno vojno, ko je postalo jasno, da zapadlih obveznosti Združenim državam Amerike ne bo potrebno odplačati.

4.3 Izdajanje denarja

Sedaj pa še k zadnjemu in najpogosteje uporabljenemu sredstvu financiranja Konfederacije in njenih vojnih načrtov.¹¹ To je denar in njegova uporaba.

Uradna valuta Konfederacije se je glasila »Confederate States of America dollar« (CSD) in je bila dana v obrok aprila leta 1861. Prvotna količina izdanega denarja je znašala 1 milijon CSD, kateri pa so kmalu sledile nove serije. Decembra 1861 je bilo v obtoku 30 milijonov CSD, 100 milijonov CSD je bilo v obtoku do marca 1862, 200 milijonov CSD do avgusta 1862, 450 milijonov CSD do decembra 1862 in jeseni leta 1863 do 700 milijonov CSD. Tako je bilo z številnimi akti Kongresa do konca države spomladi leta 1865 izdanih za okoli 1,7

¹¹ Zmanjšanje nevojaških proračunskih izdatkov ni obravnavano zaradi zanemarljivih izdatkov za nevojaške namene v obravnavanem obdobju.

milijarde CSD. Bankovci so bili izdani v 72 variacijah in v sedmih serijah med leti 1861 in 1865. V obtok so bili izdani bankovci za 1/10, 1/2, 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 500 in 1000 CSD v večih izdajah in oblikah (Schwab, 1899, str. 281).

Sprva je bila valuta sprejeta po vsej Konfederaciji in je imela močno veljavo, krito z zlatom in srebrom. Z vsakim letom nadaljevanja vojne, je bilo zaradi njenega financiranja potrebno vedno več denarja. Zaradi odliva zlata in srebra za potrebe plačil vojnih materialov, je bila Konfederacija zaradi pomanjkanja drugih virov prisiljena izdajati vedno večje število bankovcev brez kritja t.i. »fiat valuta ali fiat denar«. Zaradi vse večje količine izdanega denarja je bila inflacija, in njene negativne posledice na vrednost valute, neizbežna.

Vsaka država Konfederacije in banke posamezne države, so imele možnost izdajati svoj denar. To so posamezne države tudi izkoriščale in za potrebe likvidnosti izdajale vedno nove in večje serije denarja. Ne le, da so lasten denar izdajale posamezne države Konfederacije, zanimivo je, da so denar tiskala tudi mesta in tovarne, ki so začela izdajati svoj »denar« za kritje svojih potreb po nakupu dobrin. Vse to je pripomoglo k še večji zmedi in nepreglednosti količine denarja v obtoku in rezultat je bil lahko pričakovan. Ob koncu vojne je bila vrednost CSD praktično brez veljave. Če je imel 1 CSD ob svoji prvi izdaji leta 1861 svojo nominalno vrednost enako realni vrednosti, je vrednost 1 CSD ob koncu istega leta znašala že 90 centov, leta 1862 še 40 centov, leta 1863 pa le še 6 centov ter leta 1865 skoraj nič centov. Inflacija je bila v Konfederaciji izjemnega pomena in je pripomogla k nestabilnosti države in njenega vodenje do te mere, da je problem potrebno analizirati podrobneje.

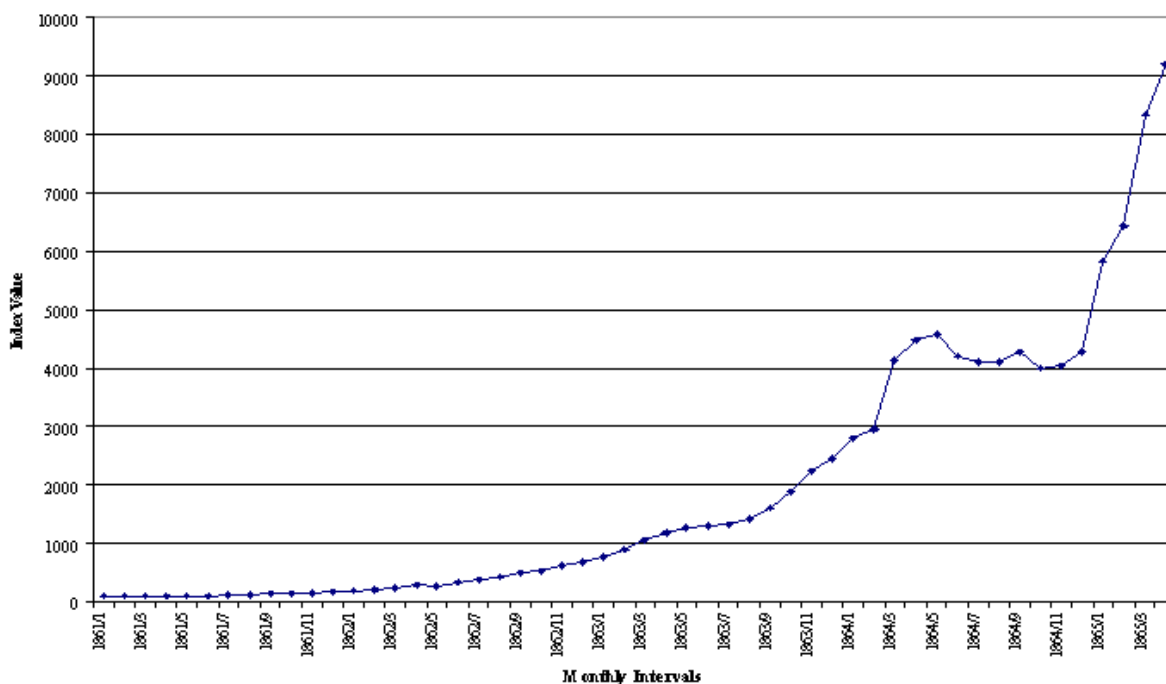
4.4 Problem inflacije Konfederacije

Inflacija je predstavljala ključni problem za gospodarstvo Konfederacije, vendar je ob pomanjkanju alternativnih virov financiranja tiskanje denarja postalo edini vir pridobivanja zadostnih sredstev. Bankovci brez kritja so nosili ime »Greybacks«, zaradi svoje specifične sive barve tiska. S problemom inflacije v Konfederaciji so se ukvarjali že mnogi analitiki in v nadaljevanju je predstavljeno nekaj njihovih ugotovitev.

Sprva bi prikazal ugotovitve do katerih je prišel Lerner.¹² Tukaj je zanimiv pregled gibanja Lernerjevega indeksa cen med januarjem 1861 in aprilom 1865, kjer se je omenjeni indeks v vodilnih mestih Konfederacije povečal iz izhodiščne vrednosti 100 točk, vse do prek 9000 točk. Cenovna inflacija Konfederacije je uvrščena na drugo mesto vseh največjih inflacij ameriške zgodovine in sledi le inflaciji, ki je bila med ameriško vojno za neodvisnost med leti 1775 in 1783. Gibanje indeksa prikazuje Slika 5 na strani 21.

¹² Povzeto po: Lerner, E: Money, Prices, and Wages in the Confederacy, 1861-1865, 1955.

Slika 5: Lernerjev indeks cen od januarja 1861 do aprila 1865 v mesečnih intervalih.

Vir: E. Lerner, *Money, Prices and Wages in the Confederacy, 1861-1865*, 1955, str. 23, tabela 1

Lerner je pri svoji teoriji uporabil kvantitativni pristop pri analizi inflacije Konfederacije. Kvantitativno teorijo predstavimo z naslednjo enačbo:

$$M = K \times (P \times Y) \tag{1}$$

Kjer P predstavlja raven cen, Y predstavlja realni output in M predstavlja količino denarja. Zgornja enačba (1) predpostavlja, da določen odstotek K od nominalnega dohodka P x Y ljudje hranijo v obliki denarja. V praksi bi to na primer pomenilo: če bi imeli letni dohodek 10.000 CSD in K = 0,20, potem bi skozi leto hranili 2.000 CSD v obliki denarja.

Za realnejši prikaz inflacije, je priročno enačbo (1) predstaviti v stopnjah rasti:

$$p = m - y - k \tag{2}$$

Lerner je enačbo (2) razstavil za prikaz kako spremembe v količini denarja, letni obtočni hitrosti in realnem outputu vplivajo na inflacijo. Uspel je dokazati, da se je količina denarja v obtoku med januarjem 1861 in oktobrom 1864 povečala 11,5-krat, medtem ko je vrednost dobrin narasla 28-krat v enakem obdobju. Povečana obtočna hitrost denarja je prav tako pripomogla k višanju cen, saj so ljudje raje kupovali dobrine in v svojem portfoliju raje imele druge negotovinske oblike premoženja. S pomočjo poročil Finančnega ministrstva Konfederacije je Lerner prav tako uspel izračunati, da je Konfederacija zabeležila 40% padec produktivnosti med svojim obstojem.

Bolj sodobne študije, med katere sodijo avtorji Burdekin in Langdana (1993, str. 118) ter McCandless (1996) so pri svojih študijah prišli še do enega pomembnega odkritja, in sicer, da vpliv vojnih poročil o zmagah ter fiskalnemu zaupanju prebivalstva v vlado močno vplivata

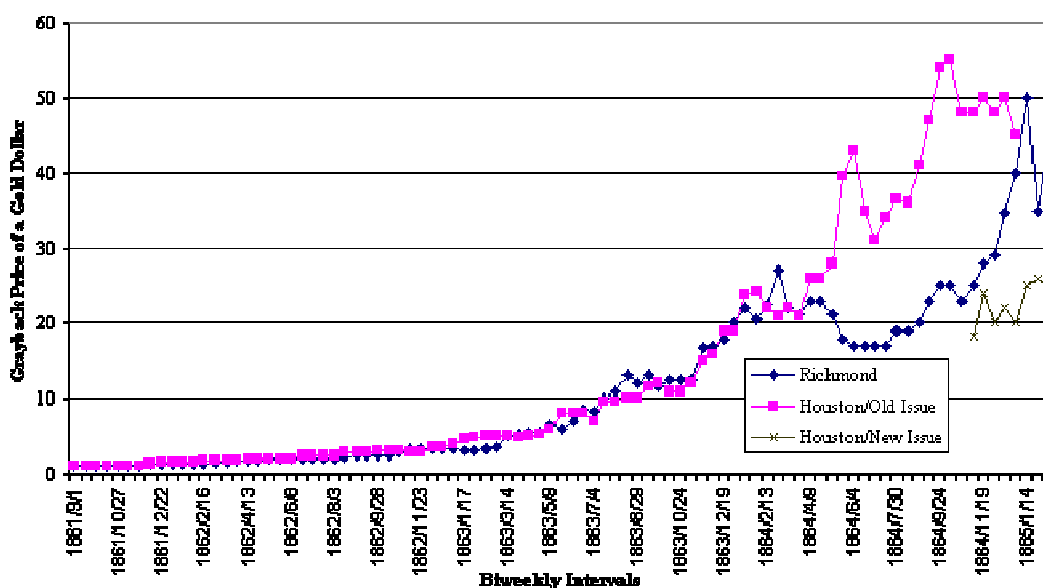
na gibanje in stabilnost cen. Njihova ugotovitev je bila, da sta tako domače prebivalstvo kot tudi tujina spremljala dogajanja na bojišču, ter svoje odločitve sprejemali glede na takratno stanje poteka vojne. V primeru izgubljene bitke je bilo pričakovati povečano potrošnjo vlade, ki ga je spremljalo povečanje količine denarja v obtoku in posledično višja cena dobrin.

Od leta 1863 naprej se je vojna sreča obrnila proti Konfederaciji in vse pogostejše izgubljene bitke so povzročile izgubo zaupanja prebivalstva o dosegu samostojnosti, ki so se odražala tudi v gospodarstvu. Ugotovitev zgoraj omenjenih avtorjev je bila, da sta pozitivna poročila iz bojišč in fiskalno zaupanje bili pomembni determinanti pri gibanju cen in zmage na bojiščih so pripomogle k gospodarski stabilnosti države.

4.5 Monetarne reforme

Zaradi vse večjih nestabilnosti na monetarnem področju, se je Konfederacija poslužila reform denarnega sistema, ki bi omejile negativne posledice inflacije. Bilo je več poizkusov kako zajezi hitro rast cen, vendar so bili uspešni le trije poizkusi, ki so z zakoni centralne vlade in strogim nadzorom ter posledicami zmanjšali količino denarja v obtoku. Prva uspela reforma je bila izvedena leta 1863, drugi dve v letu 1864. Njihovo izvajanje in posledice so prikazani v nadaljevanju.

Slika 6: Gibanje cen v dveh finančnih središčih Konfederacije, Richmond in Houston, med septembrom 1861 in februarjem 1865

Vir: R. Burdekin & F. Langdana, *War Finance in the Southern Confederacy*, 1993, str. 53, tabela 6.

Pecquet (1987)¹³ ter kasneje Burdekin in Weidenmier (2002) so poizkušali pojasniti od kot povezanost med vojnimi poročili in spremembo količino denarja v obtoku z gibanji cen. Primerjali so gibanje cen v zlatu in papirnatem denarju v finančni središčih vzhoda Richmond in zahoda Houston. Obe študiji sta osredotočeni na najpomembnejši in najučinkovitejši

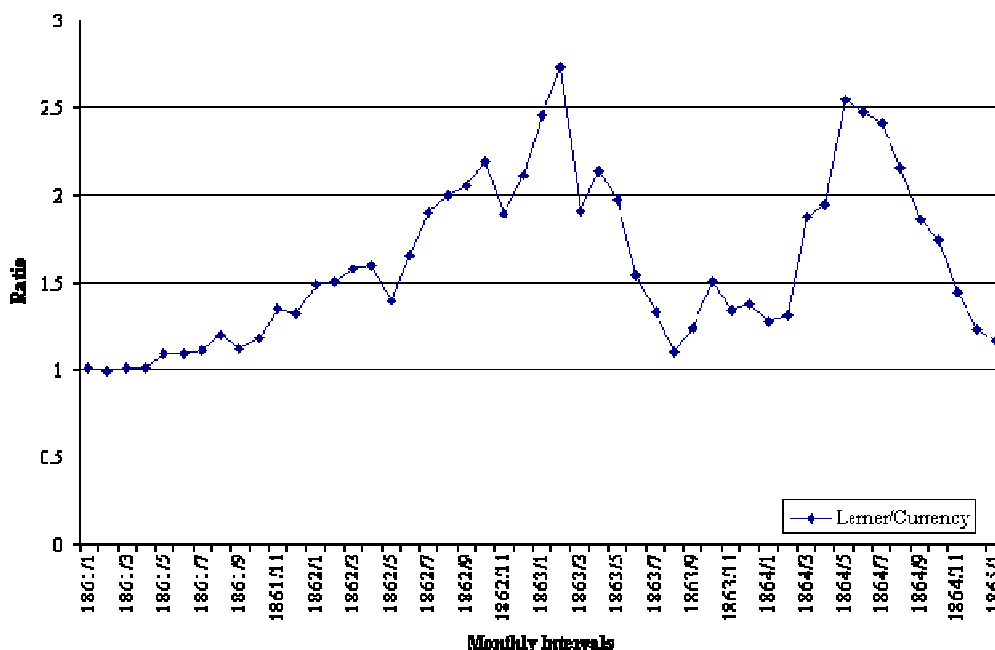
¹³ Pecquet, G. (1987). Money in the Trans-Mississippi Confederacy and the Confederate Currency Reform Act of 1864. *Explorations in Economic History*, 24 (2), str. 218-243.

reformi izvedeni z dokajšno mero uspešnosti, to je Zakon o reformi denarnega sistema Konfederacije (*Confederacy Currency Reform Act*) leta 1864, katerega cilj je bil, da se iz obtoka odvzame 1/3 denarja. Z njegovim nastopom 1. aprila 1864 vzhodno od reke Mississippi in 1. julija 1864 v državah zahodno od reke Mississippi zaradi odrezanosti tega področja s strani Unije, je ta monetarni ukrep uspel na kratek rok zajezi nadaljnjo rast cen. Iz Slike 6 na strani 22, lahko razberemo njegov učinek. Prav tako se da zaradi zakasnitve pri izvedbi reforme na zahodnem delu Konfederacije ugotoviti, da je obstajala velika razlika med cenami v »starem denarju« in »novem denarju«, saj so cene na zahodu bile občutno višje kot cene na vzhodu v obdobju od 1. aprila do 1. julija 1864, se pravi dokler ni v prakso stopil nov Zakon tudi na zahodu. Po implementaciji sprejetega Zakona in njegovi uveljavljenosti na zahodu pa je mogoče opaziti tudi to, da je še vedno obstajala divergenca med cenami na zahodu in vzhodu. Na podlagi teh ugotovitev so avtorji prišli do zaključka, da je bila monetarna reforma deloma učinkovita, ter da vpliv vojnih poročil ne more v celoti pojasniti gibanja cen med vojno, saj je že od začetka leta 1864 Konfederacija beležila nenehne ključne poraze in le malo zmag.

Zaradi teh nekonkretnih dokazov o vplivu vojnih poročil na stabilnost monetarnega sistema, so Davis in Pecquet (1990) ter Burdekin in Weidenmier (2002) svoj fokus razširili in pozornost preusmerili na proučevanje fiskalne in monetarne politike Konfederacije. Davis in Pecquet (1990) zagovarjata tezo, da je Konfederacija prirejala nominalno obrestno mero s posebnim monetarnim instrumentom imenovanim – certifikati, da bi z njimi znižali stroške odplačevanja kredita. Burdekin in Weidenmier (2002) pa sta se osredotočila na proučevanje treh obdobjev izvajanja zgoraj opisane monetarne reforme in njihov vpliv na sredstva in cene dobrin. Vsako obdobje izvajanja monetarne reforme Konfederacije, s katero bi iz obtoka umaknili večjo količino denarja, je temeljilo na predpostavki, da se denar lahko zamenja za obveznice do določenega, s strani centralnih oblasti vnaprej določenega, datuma. Po preteku tega datuma so lahko imetniki denarja le-tega zamenjali za obveznice nižje vrednosti, v nekaterih primerih pa je postal denar neveljaven. Kot je prikazano na Sliki 7 (stran 24), so monetarne reforme leta 1863 in 1864 pripeljale do povečanega razmerja med cenami dobrin in vrednosti denarja, saj so prebivalci denar zamenjali raje za dobrine kot vlagali v obveznice.

Sprejeti monetarni ukrepi so bili dokaj uspešni le na kratek rok in gibanje cen se je v začetku leta 1863 tako relativno stabiliziralo zaradi prisiljenega odvzema denarja iz obtoka. Sama reforma, avgusta 1863, ni imela vidnejšega vpliva na razmerje med cenami dobrin in vrednostjo denarja, kar ponazarja tudi Slika 7 na strani 24. To je mogoče pripisati dejstvu, da je v tem času bila menjava denarja v obveznice zelo nizka, saj je Konfederacija julija 1863 izgubila istočasno dve ključni bitki (Bitko pri Gettysburg-u in Bitko za Vicksburg), ki sta spremenili tok vojne in zmanjšali upanje Konfederacije na dokončno zmago.

Slika 7: Razmerje med cene dobrin/vrednost denarja med leti 1861-1865 v mesečnih intervalih, Januar 1861 = 1

Vir: M. Weidenmier, *Turning Points During the American Civil War: Views from the Grayback Money*, 2002, str. 20, tabela 3.

Vlada je v svoji strategiji predvidela in usmerjala svoja naprezanja k ohranjanju vrednosti papirnatega denarja, katerega količina naj bi se regulirala z kupovanjem in prodajanjem obveznic. Vendar z nenehnim in simultanim padcem tako vrednosti denarja kot obveznic ni obstajalo nobenih prednosti v kupovanju obveznic. Ravno nasprotno, imetnik denarja je bil v prednosti pred imetnikom obveznic, saj je z denarjem lahko špekuliral in opravljajal nakupe, z obveznicami pa se to ni dalo. Že vse od jeseni 1862 je vlada s svojimi ukrepi želela ustaviti galopirajočo inflacijo in preusmeriti ljudi k hranjenju obveznic ter tako ustaviti ali celo znižati nenehno in hitro rastočo ceno hrane, vendar so se vsi njeni dotedanji poizkusi izjalovili. Edini pravi ukrep, ki je zaradi svoje strogosti in doslednosti pri izvajanju uspel, je bil zgoraj opisani *Confederacy Currency Reform Act*.

Vsi ti drastični ukrepi in reforme denarnega sistema, ki se jih je poslužila Konfederacija in naj bi na dolgi rok pripomogli k odplačevanju dolga Konfederacije, so se kratkoročno izkazali kot uspešni in so dosegli svoj zastavljeni cilj, na dolgi rok pa so onemogočili izdajanje novih obveznic.

Vlada Konfederacije je skozi celotni potek vojne ustvarjala in ohranjala vtis, da vodi uspešno fiskalno in monetarno politiko, saj je bilo ustvarjanje pozitivne klime ključnega pomena za ohranjanje nadaljnje stabilnosti države in utemeljevanju cilja bojevat se naprej do zmage nad Unijo. Vlada je ves napor za prikaz stabilnosti nove države vlagala tudi v upanju na mednarodno priznanje Konfederacije s strani evropskih velesil, ne samo kot vojaške superiornosti nad Unijo, temveč tudi kot finančno stabilne države. Vtis finančne stabilnosti je bil zato v tujini dokaj visok in je pripomogel k finančnemu priznanju Konfederacije in pristajanju evropskih finančnikov na zavarovanje plačil z bombažem v katerega so evropski finančniki redno pristajali. Najbolj znan primer je nastal leta 1863, ko je francoska finančna hiša *Erlanger & Company* odobrila posojilo

Konfederaciji v višini 3 milijonov konfederacijskih dolarjev, plačljivih po končanju vojne v bombažu za ceno šest penijev po funtu bombaža.¹⁴ Čeprav se je bombaž v tistem času prodajal za več kot štirikratno vrednost kot je navedeno v prejšnjem stavku, in bi svojo vrednost verjetno ohranjal pri tej višini še dolgo po končani vojni, je bila sklenjena kupčija zelo cenjena in smatrana kot finančno varna naložba. Povpraševanje po obveznicah je bilo veliko tako s strani špekulantov kot simpatizerjev Konfederacije, ki so se nadejali nadaljnega zaslužka.

V zaključnih mesecih vojne in neposredno po vojni so zmagujoče Združene države Amerike s svojim 14. amandmajem poskrbele, da so vse obveznice, ki jih je Konfederacija izdala nične in ne nosijo nobenih posledic za njihovo plačilo s strani zmagovalcev. Kljub temu, se je z bombažnimi obveznicami Konfederacije na evropskih borzah še naprej trgovalo v upanju, da bo političen pritisk in ekonomska situacija prisilila Združene države Amerike k njihovem izplačilu oziroma vsaj delnem izplačilu. Kot je bilo že napisano, se je trgovanje z obveznicami ustavilo šele v času 1. svetovne vojne, ko je postalo jasno, da se izplačila ne bodo zgodila. Kot informacijo lahko navedem, da to ni osamljen primer, saj se je podobno zgodilo tudi z obveznicami carske Rusije.

4.6 Vojna poročila

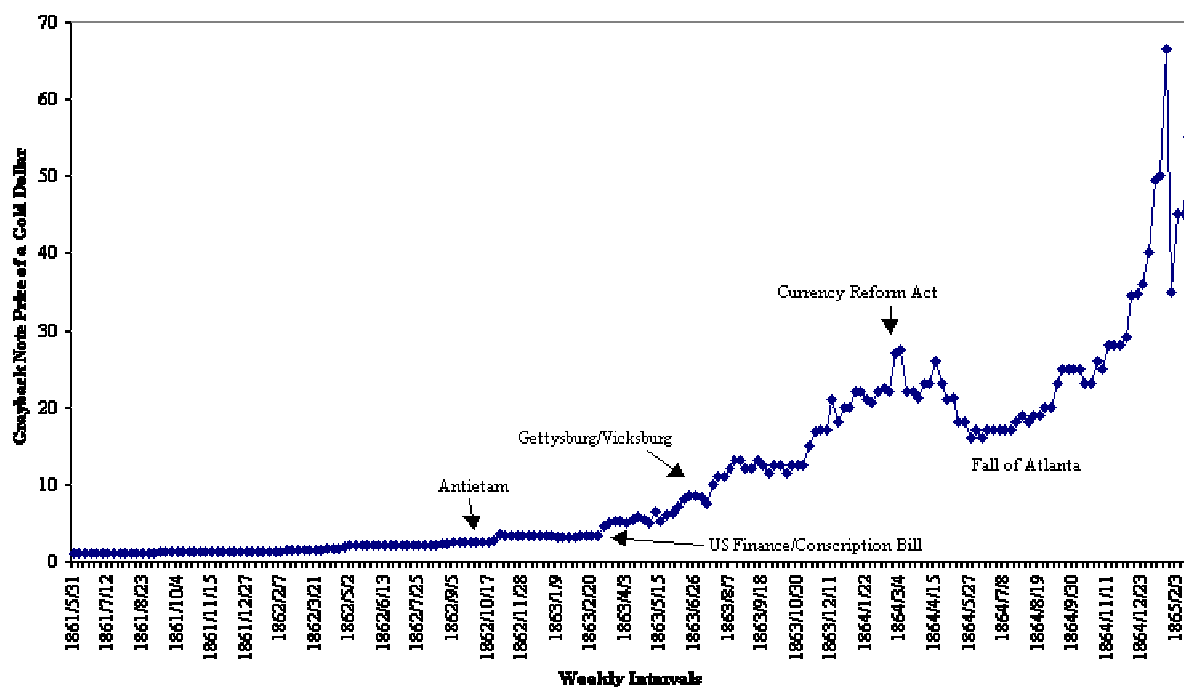
Ker je pomemben del finančne sposobnosti in stabilnosti Konfederacije pomenila dobra novica z bojišča, v tem delu nekaj pozornosti posvetim le-tem. Rad bi prikazal, da so dobre novice z bojišča, nove zmage in s tem povečanje možnosti na dokončno zmago imele določen pozitiven vpliv na gospodarstvo Konfederacije in njene zmožnosti financiranja vojne naprej.

Da bi dobili odgovor na vprašanje, kako so finančniki gledali na potek vojne je najti instrument, s katerim bi lahko prikazali vpliv dobrih poročil z bojišča na finančne kazalce. Ker je konfederacija izdajala lasten denar, lahko s pomočjo tega analiziramo omenjeni problem.

Vrednost Konfederacijske valute je bila odvisna od dokončne zmage nad Unijo oziroma dosegom ugodnega mirovnega sporazuma. Takratni finančniki so spreminjajočo se vojno srečo komentirali takole: »*Finančna situacija Konfederacije se spreminja med dobrimi in slabimi pričakovanji kot neurje, kjer se smer vetra nenehno spreminja*« (os. p. katerega temelj je bila naslovnica v časniku Richmond Examiner, 9. julij 1863, stran 1).

¹⁴ Uporabljen je angleški merski sistem, ki je bil v 19. stoletju prevladujoč.

Slika 8: Gibanje vrednosti denarja med leti 1861 in 1865 v tedenskih intervalih

Vir: M. Weidenmier, *Turning Points During the American Civil War: Views from the Grayback Money*, 2002, str. 22, tabela 4.

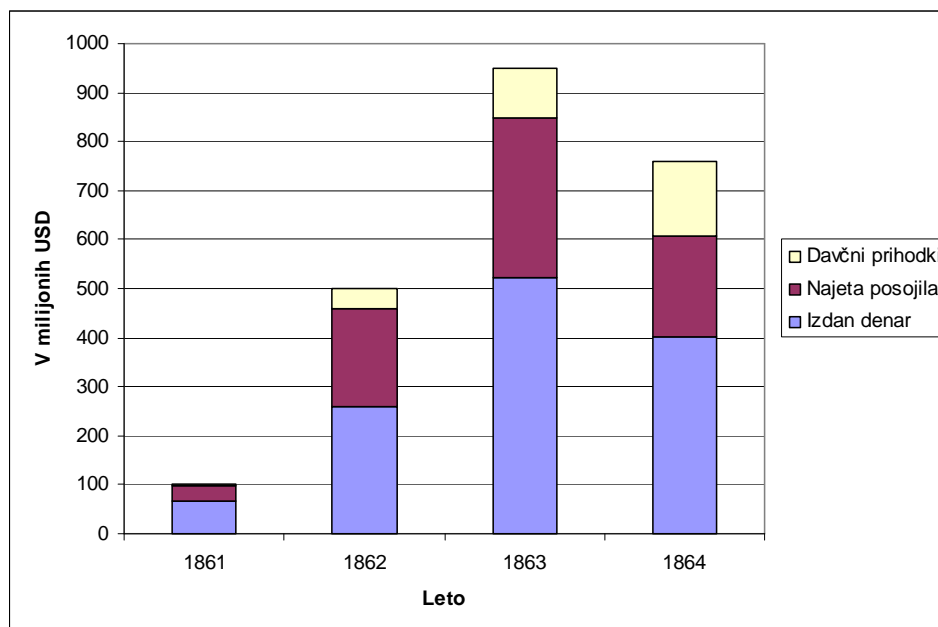
Slika 8 prikazuje gibanje vrednosti denarja med leti 1861 in 1865 s prikazom ključnih bitk med državljansko vojno, pomembnimi fiskalnimi in monetarnimi ter političnimi ukrepi in njihovimi vplivi na vrednost denarja. Kot je razvidno iz zgornje slike, je s prvim pomembnejšim neuspehom Konfederacije 17. septembra 1862 pri Antietam-u CSD izgubil na vrednosti le rahlo, saj je bilo upanje na dokončno zmago še vedno veliko. S sprejemom Zakona o mobilizaciji/financiranju vojne s strani Unije februarja 1862 je vrednost denarja Konfederacije ponovno padla, saj se je z njim povečala učinkovitost vojske Unije in povečalo financiranje proizvodnje za oborožitev kar je posledično pomenilo težjo zmago Konfederacije. Z nadaljnjo izgubo dveh ključnih bitk julija 1863, je vrednost konfederacijske valute prvič znatno padla v zelo kratkem obdobju in negativni trend se je nadaljeval vse do sprejetja Zakona o reformi denarnega sistema Konfederacije (*Confederacy Currency Reform Act*) leta 1864, ki je ustavil negativni trend.

Ključni dogodek, kjer je bilo izgubljeno vse upanje v zmago je bilo s padcem Atlante, v državi Georgia septembra 1864, ki je uničil vse povezave med vzhodom in zahodom ter jedro Konfederacije, njene vojske in ozemlje presekalo na dva dela (tukaj ne vključujem držav zahodno od reke Mississippi, saj je bilo to območje za potek vojne obrobne pomena). Ob izgubi Atlante sta tako vojaški kot tudi politični vrh spoznala, da vojne ni več mogoče dobiti brez čudeža. To splošno mnenje je vplivalo tudi na vrednost denarja, saj je njegova izguba na vrednosti bila neustavljiva. Edini pozitivni trend po padcu Atlante se je pokazal spomladi 1865 pri zadnji veliki zmagi Konfederacije pri Petersburg-u, Virginia, kjer je pri obleganju omenjenega mesta vojska Unije doživela katastrofalni poraz. Kljub temu, pa je bilo razmerje sil tako močno v prid Unije in uničenje Konfederacije, ozemeljsko in gospodarsko, tako popolno, da ni bilo več možno ustaviti dokončnega poraza Konfederacije.

4.7 Struktura vladnih prihodkov Konfederacije

Na spodnji sliki (Slika 9) je prikazana struktura dohodkov Konfederacije.¹⁵ S pomočjo poglavja 5.5 Struktura vladnih prihodkov Unije, bo bolj razvidno kako sta načina financiranja vojne bila podobna na obeh straneh, različna je bila le struktura pridobljenih prihodkov.

Slika 9: Struktura letnih prihodkov Konfederacije med leti 1861 in 1864 v milijonih USD.

Vir: R. Burdekin & F. Langdana, *War Finance in the Southern Confederacy*, 1993, str. 355, tabela 2

Iz Slike 9 je mogoče razbrati, da je bil glavni vir Konfederacije denar, boljše rečeno njegovo tiskanje. V letu 1861 je bil njegov delež pri prihodkih skoraj 66% vseh virov, medtem ko so posojila predstavljala slabih 32%. Ostali viri prihodkov so zanemarljivi, davčni prihodki v tem letu skorajda niso bili prisotni. V letu 1862 je bil denar še vedno najpogostejši vir prihodkov, katerega delež je znašal dobrih 50% vseh sredstev. Povečala se je zadolženost Konfederacije in obveznice so znašale že slabih 40% vseh prihodkov. S sprejetjem davčnih zakonov so se kot vir pojavili tudi davki, katerih delež je znašal slabih 10% vseh prihodkov v letu 1862. Leta 1863 je mogoče opaziti velik porast vseh prihodkih, delež natiskanega denarja je bil še vedno prevladujoč in je znašal dobrih 55%, delež obveznic je ostal skoraj nespremenjen pri 34%. Sredstva pridobljena s pobranimi davki so znašali 10% vseh sredstev, praktično nespremenjeni po deležu, le po količini. Leta 1864 je mogoče zabeležiti prvi upad prihodkov zaradi izgube velikega dela ozemlja predhodno pod nadzorom Konfederacije in presekanju poti med deli države. Prav tako je delež denarja zaradi reforme in odvzema 1/3 le-tega iz obtoka nekoliko upadel. Na novo tiskan denar je še vedno predstavljal večino pri 53% vseh virov, delež obveznic se je povečal na dobrih 26%. Delež davčnih prihodkov se je v tem letu največ povečal in je v skupni strukturi znašal slabih 20%.

¹⁵ Slika 9 ne prikazuje strukture prihodkov CSA za leto 1865, zaradi pomanjkanja in netočnosti podatkov ob razpadu sistema.

5 FINANCIRANJE UNIJE

V tem poglavju bom podrobneje prikazal politiko financiranja vojne s strani Unije. Tako Unija kot Konfederacija sta se poslužili enakih metod pridobivanja potrebnih financ, obdavčitev, izposoja in tiskanje denarja.¹⁶ Ključno pri tem je, da sta obe strani vodili politiko financiranja glede na njihove zmožnosti. Unija se je zaradi dobro razvite industrije osredotočila predvsem na pridobivanje sredstev iz le-te, medtem ko je Konfederacija ob pomanjkanju industrijskih obratov, davčnega sistema in nasprotovanju davkom od dejavnosti izbrala edino preostalo možnost, to je tiskanje denarja.

Gledano iz zgodovinskega vidika bi lahko prišli do zaključka, da je skrivnost financiranja vojne s tiskanjem denarja ameriška iznajdba. Že med ameriško vojno za neodvisnost konec 18. stoletja, so se kolonije poslužile metodi tiskanja denarja kot glavni vir prihodkov. Iz tega primera, se je naučila tudi Anglija in svojo vojno proti takratni revolucionarni in kasneje Napoleonovi Franciji financirala s tiskanjem denarja, bolje rečeno denarja brez kritja (*specie money*), katerega vrednost je bila določena nominalno s strani vladnih organov. Vendar je Angliji uspelo to kar ne Uniji ne Konfederaciji ni uspelo, to je obvladovanje inflacije, saj se je te oblike financiranja poslužila zmerno.

Z izvolitvijo Abrahama Lincolna za predsednika Združenih držav Amerike, 6. novembra leta 1860, se je sprožila veriga dogodkov, ki so pripeljali do razkola države na dva dela. S politično krizo pa je nastopila tudi gospodarska kriza, saj so mnogi pričakovali vojno. Posledično se je od decembra 1860 do aprila 1861, se pravi do začetka spopadov, gospodarstvo pripravljalo na možnost spopada in negotovosti z zmanjšanjem aktivnosti. Banke so preklicale posojila in si nabirale rezerve. Trgovci so zmanjšali svoje trgovanje, industrialci pa so ustavili načrtovane investicije. Prebivalstvo je začelo varčevati in posledično se je zmanjšala potrošnja, z njo cene in uvoz, medtem ko je izvoz cvetel. Izvoz je v tem obdobju presegal uvoz v tem obdobju za kar 67 milijonov ameriških dolarjev (v nadaljevanju USD). Prav tako se je povečala možnost izdajanja kritega denarja, saj se je v bankah nakopičilo zlata in srebra. Iz obeh zgornjih presežkov bi lahko Unija z izdajanjem kritega denarja financirala svoje vojne potrebe brez večjega pritiska na cene in posledično na inflacijo, vendar do tega ni prišlo zaradi nepojasnjenih zadev. Vlada se je dolgo obotavljala katero pot vzeti, na koncu pa se je raje odločila za dražjo, to je tiskanje denarja.

5.1 Davčni prihodki

Lincolnova administracija se je bala pretirane obdavčitve prebivalstva za kritje vojnih potreb. Na severu je obstajalo veliko uglednih gospodarstvenikov in politikov ter mnogo prebivalcev, ki so simpatizirali s Konfederacijo in ne bi podprli tega, da se invazija Konfederacije financira iz njihovega žepa. Več kot polovica prebivalcev Unije je nasprotovala karkršni koli uvedbi novih davkov in z njihovo uvedbo bi se nasprotovanje vojni še bolj povečalo. Do državljanske vojne, Američani niso za nobeno vojno v katero so bili udeleženi, plačevali z davki, zato tudi ni

¹⁶ Proračunski izdatki za nevojaške namene so bili zanemarljivi in niso obravnavani.

obstajal noben precedens po katerem bi se lahko zgledovali. Tudi splošna naklonjenost davkom je bila nizka, kar pove tudi podatek, da do takrat Američani vse od sredine 1810-ih niso plačevali notranjih davkov, to je davkov v posamezni zvezni državi.

Kljub vsemu je bilo potrebno uvesti nekatere davke, vsaj za sprotno kritje stroškov posojil. Že pred nastopom Lincolna na mesto predsednika, je Kongres sprejel t.i. »*Morril tariff*« s katero so želeli izključiti tuje proizvajalce in zaščititi domačo industrijo. Bistvo te tarife je, da so se uvozne dajatve za industrijske proizvode po vnaprej določenem časovnem načrtu dvigovale iz začetnih 19% v letu 1860 na končnih 54% v letu 1865 ter bi tako preprečile vstop tujim izdelkom na ameriški trg. Cilj Morrill tarife tako ni bil pridobiti večjo vsoto denarja, temveč zaščititi domačo industrijo. S sprejetjem Morrill-ovega zakona, si je Unija zaprla pot do pridobivanja vsaj nekaj sredstev iz uvoznih dajatev.

Zaradi potrebe po podpori vojne s strani prebivalstva so oblasti le previdno uvajale davke. Do konca vojne, so ameriški državljani plačevali višje davke kot so jih plačevali, ko so bili še podložniki angleške krone, in ki so bili eden izmed razlogov za ameriško revolucijo, ter celo več kot državljani nekaterih evropskih velesil v tem času.

Leta 1860 so državljani plačali skupno 53 milijonov USD v davkih in vse v obliki uvoznih dajatev. Leta 1865 se je skupni prihodek proračuna zbran z davki povečal na 295 milijonov USD. Najprej je Kongres sprejel Davek na lastnino (avgusta 1861) in sočasno tudi davek na dohodek. V prvem letu od sprejetja, je državna blagajna z Davkom na lastnino, postala bogatejša za 20 milijonov USD, z davki na dohodek pa si ni državna blagajna skorajda nič opomogla, saj je bil znesek pobran skorajda neobstoječ. Konec leta 1862 je bil Davek na lastnino ukinjen, z Davkom na dohodek pa je Uniji uspelo do konca leta skupno zbrati okoli 2,7 milijona USD. Zaradi tega slabega rezultata je bil leta 1862 sprejet t.i. »*Internal Revenue Tax*«, s katerim naj bi se obdavčilo proizvode oziroma potrošnje za izdelke proizvedene v Uniji. To je bil prvi davek po letu 1812, ki je obdavčil izdelke proizvedene v Uniji. Z tem davkom so bili obdavčeni skorajda vsi izdelki in njegovo izvajanje je med prebivalstvom povzročilo kar nekaj nasprotovanj. Leta 1864 so stopnjo davka še povečali in tako so tega leta v zveznem proračunu prvič zabeležili, da so bili prihodki iz davkov večji od prihodkov zbranih s carinskimi tarifami.

Do konca vojne je Unija zbrala vsega skupaj 55 milijonov USD z davki na dohodek, 305 milijonov USD s carinskimi tarifami in 352 milijonov z davki na izdelke oziroma potrošnje. Kljub velikemu skupnemu znesku pa so tako pobrani prihodki pokrili le 21% stroškov financiranja vojne, ostalih 79% je Unija pridobila s posojili.

5.2 Tiskanje denarja in izdaja obveznic

Da bodo davki postali pomemben vir proračunskih prihodkov ob začetku spopadov ni mogel nihče predvideti. Zaradi dosedanje ameriške prakse financiranja vojn s posojili in tiskanjem denarja, se je Unija osredotočila pri nabiranju denarja na ta dva vira. Tako kot so davki

prinesli negativne posledice predvsem pri obremenjenosti prebivalstva so tudi najeta posojila in tiskanje denarja imela negativne posledice na finančno sposobnost Unije.

Inflacija je bila v letu 1861 dokaj zmerna, saj vlada še ni začela s tiskanjem denarja brez kritja, ampak je denar izdala na podlagi zgoraj omenjenih bančnih rezerv v zlatu in srebru. V tem letu je bilo tako izdanih 33 milijonov USD v bankovcih s kritjem ali v srebru ali zlatu. Kljub temu ukrepu, je bil denar izdan kmalu porabljen za nakup opreme in plačilo prvih vojaških enot. Bančne rezerve so do decembra 1861 pošle in Uniji ni preostalo drugega, kot da začne z izdajanjem denarja brez kritja. Poleg te mere je vlada istega leta izdala tudi 150 milijonov USD v obveznicah z rokom dospelja v treh letih in pri 7,3% obrestni meri.

Zanimivo je tudi, da po izrabi bančnih rezerv ni prišlo do finančne panike ter nepričakovanega in velikega navala na zlato in srebro. So pa v prvih mesecih leta 1862 srebrniki in zlatniki praktično prenehali biti v uporabi. Zaradi konfederacijskih zmag in nadaljevanja vojne v letu 1861, so se banke bolj ali manj uspešno pripravile na dolgotrajen konflikt in predvidele povečanje izdaj obveznic in papirnatega denarja.

5.2.1 Legal Tender Act

Zaradi vedno večjih težav pri financiranju se je Unija odločila, da poizkuša problem rešiti s tiskanjem denarja. V ta namen je vladajoča stranka republikancev februarja 1862 v Kongresu sprejel t.i. »*Legal Tender Act*«, s katerim bi zakonsko odobrili tiskanje denarja brez kritja. Predlog je bil kljub nekaterim nasprotovanjem s strani demokratov sprejet po burni razpravi, kjer se je zanemarilo negativne izkušnje iz preteklih vojn in njihovega financiranja s tiskanjem denarja. Veliko kongresnikov je kot primer, da se ni potrebno bati negativnih posledic predloga, predstavilo angleške ukrepe med leti 1797-1821 in njihovemu *English Bank Restoration*, ki je opravil z negativnimi posledicami tiskanja denarja. Pri tem pa so zanemarili dejstvo, da je angleški funt v tem času močno devalviral, prav tako pa denar izdan brez kritja nikoli ni bil priznan kot plačilno sredstvo, temveč se ga je spremenilo v državne obveznice.

Zaradi kritičnosti situacije in nujno potrebnega denarja je bil zakon sprejet. Z njegovim sprejetjem, je bila prižgana zelena luč za izdajo 150 milijonov dolarjev v bankovcih in 500 milijonov dolarjev v obveznicah. Tako izdan denar, t.i. »*Greenback*« je postal zakonito plačilno sredstvo za vse privatne transakcije, pobiranja davkov in zamenjavo za obveznice, z njimi pa se ni moglo plačevati uvoznih dajatev. Obveznice so imele 6% obrestno mero in rok zapadlosti čez 20 let, lahko pa se jih je unovčilo že po petih letih. Senat (zgornji dom Kongresa) pa je sprejel tudi dva ključna amandmaja k temu zakonu, in sicer:

1. s tem zakonom so uvozne dajatve postale plačljive samo z zlatom in
2. da se obresti na obveznice plačuje z zlatom.

S prvim ukrepom so se izognili devalvaciji dolarja ter ohranili prednosti Morill-ovega, z drugim ukrepom pa so zavarovali vrednost obveznic, saj bi z zlatom plačljive obresti ohranile ali celo povečale vrednost obveznic.

Posledice sprejetja *Legal Tender Act*-a s strani tiskanja denarja brez kritja je mogoče takoj razbrati. Negativne posledice so bile sledeče:

1. z njegovim sprejetjem so se zaprla vrata nadaljnjega kreditiranja tujine,
2. tuji naložbeniki so se v strahu pred izgubo vrednosti znebili svojih ameriških obveznic,
3. nadaljnji odliv zlata in srebra z države zaradi nesprejetja dolarja kot plačilnega sredstva,
4. devalvacija dolarja in
5. posledično tiskanje novega denarja za kritje stroškov.

Že julija 1862 je Kongres odobril izdajo nadaljnjih 150 milijonov dolarjev v bankovcih in januarja 1863 ponovno izdajo v višini 100 milijonov dolarjev ter marca 1863 nadaljnjih 50 milijonov dolarjev. Skupno je Unija v štirih letih vojne izdala za 480 milijonov USD bankovcev, tako da je bilo leta 1865 v obtoku za 704 milijonov USD bankovcev, od tega 428 milijonov t.i. »*Greenbacks*«, 185 milijonov zveznih bankovcev, 65 milijonov bankovcev so izdale posamezne države Unije in 26 milijonov ostalih oblik izdaje.

Inflacija je bila prisotna tudi v Uniji, vendar ne do katastrofalne razsežnosti kot v Konfederaciji. Vrednost dolarja se je med vojno nenehno zmanjševala. Marca 1862 je bilo z 100 USD mogoče kupiti zlato v protivrednosti 98 USD, decembra istega leta pa je za enak znesek bilo mogoče kupiti zlato le še v vrednosti 76 USD. Decembra 1863 je ta vrednost padla že na 66 USD, do poletja 1864 pa na 39 USD. Z zmago Unije pri Atlanti so se njene končne možnosti za zmago močno povečale in decembra 1864 je bilo mogoče za 100 USD kupiti že protivrednost zlata v višini 44 USD. Ta pozitivni trend se je nadaljeval in maja 1865 je znesek znašal 74 USD.

Ugotovljeno je bilo, da je petletna inflacija Unije znašala 117% oziroma v povprečju 23,4% letno. Ne preseneča pa podatek, da so plače v istem obdobju narasle za 43% in močno zaostajale za inflacijo. Vojak je tako prejemal nespremenjeno mesečno plačilo v višini 13 USD prva 3 leta vojne in Kongres ni povišal plač vse do maja 1864 in še takrat za samo 3 USD mesečno, kar še zdaleč ni doseglo nivoja dviga plač v industriji.

Ena izmed posledic izgube vrednosti denarja je bila redistribucija bogastva. Na eni strani so predvsem vojaki in delavci zabeležili velik padec v dohodku, medtem ko so vladni pogodbeniki zabeležili velike profite. Druga velika posledica padca vrednosti dolarja je bila ta, da so tisti, ki so imeli presežek v svoji premoženjski bilanci lahko špekulirali s spreminjajočimi se cenami in pri tem zaslužili. Tretja velika posledica pa je bila, da so lahko tisti s presežkom kupovali državne obveznice.

5.3 Problemi pri izdaji obveznic

Leta 1862 je Unija iz naslova obveznic pridobila samo 23,7 milijonov USD od načrtovanih 500 milijonov izdanih februarja istega leta. Razlog za tako nizek priliv je ta, da vlada oziroma bolje rečeno minister za finance Salmon P. Chase, ni želel prodati obveznic po tržni vrednosti,

ki je bila v tem obdobju izpod njihove realne vrednosti. Kongres je zaradi tega marca 1863 z zakonom poskrbel, da do tega ne bi moglo več priti. Kot prvo je odobril izdajo novih kratkoročnih in dolgoročnih obveznic in denarja v višini 900 milijonov USD. Drugi ukrep je od ministra za finance zahteval, da obveznice prodaja po tržni vrednosti, dovolili pa so, da za njihov nakup dovoli plačilo z denarjem brez kritja (*Greenbacks*), ki je, kot je opisano zgoraj, na vrednosti že mnogo izgubil, začetni dolar je bil vreden le še 65 centov v zlati protivrednosti in ta negativni trend se je še nadaljeval.

Zaradi teh ukrepov je vladi uspelo prodati do decembra 1863 obveznic v vrednosti 400 milijonov USD prve izdaje in za 75 milijonov USD druge izdaje. Finančni minister je spoznal prednosti teh ukrepov in iz njegovega dnevnika je mogoče razbrati sledeče: *»Za nemoteno prodajo obveznic je bilo potrebno natisniti in izdati za 400 milijonov USD Greenbacks in bo verjetno potrebno v obtok izdati še dodatno količino denarja za dosego količine denarja v obtoku in iz sedanje v višine 625 milijonov USD, preiti na končno višino 650 milijonov USD ali celo 700 milijonov USD, preden bo prebivalstvo pripravljeno kupiti obveznice s 5% obrestno mero ter se tako znebiti prevelike količine denarja v obtoku«*. Dodatni ukrep sprejet, ki je povečal zaželenost državnih obveznic je bil sprejet februarja 1863 in je od bank zahteval, da za kritje izdanega denarja kupijo državne obveznice. S tem ukrepom banke niso smele izdati večjo količino denarja kot so imele obveznic v protivrednosti.

Zanimivo pri izdaji obveznic je vprašanje ali se je prebivalstvo odločalo za njihov nakup zaradi patriotizma ali pohlepa? Sumner¹⁷ je predstavil svoje videnje na to vprašanje z naslednjo analizo. Preučil je strukturo obveznic, se pravi ali je prebivalstvo kupovalo kratkoročne ali dolgoročne obveznice. V letih 1861-62, je bilo 85% vseh kupljenih obveznic kratkoročne izdaje treh let ali manj, v letih 1862-63, je bil ta odstotek že malenkostno nižji in je znašal 71%. Šele z zmago pri Gettysburg-u in Vicksburg-u poleti 1863 je v Uniji začelo prevladovati mnenje o končni zmagi nad Konfederacijo in prebivalstvo je po Sumnerjevi oceni postalo prvič bolj patriotsko kot špekulantsko, kar se je v letu 1864 pokazalo z več kot polovičnim deležem dolgoročnih obveznic.

5.4 Povojno obdobje

Z dobljeno vojno je bilo glavno vprašanje, ki je bilo vezano na financiranje Unije sledeče: Ali naj se sedaj iz obtoka umakne presežek denarja, zagotovi kritje denarja, zniža cene, zmanjša uvoz in racionalizira uporaba ali nadaljuje kot v vojnem času? Se pravi, ali naj Unija vzpostavi ponovno kritje denarja, odpravi pomanjkljivosti v trgovinski bilanci in odpravi škodo povzročeno gospodarstvu in državnim financam, ali naj izkoristi pozitivni vpliv vojne na povečanje proizvodnih zmogljivosti. Na koncu se je vlada odločila, da pusti stvari kot so in izkoristi inflacijski zagon gospodarstva povzročen z inflacijskim *Greenback* denarjem vse do leta 1873.

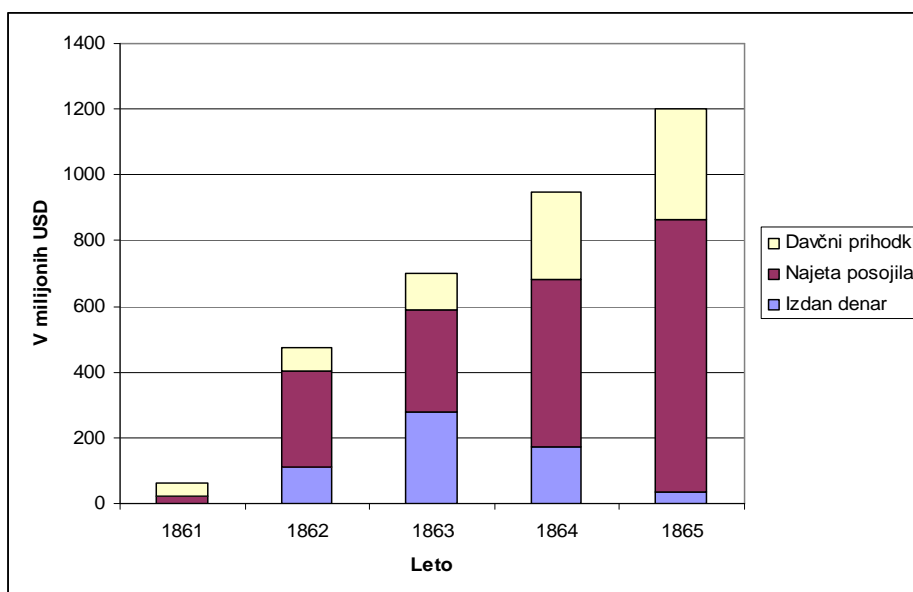
¹⁷ Povzeto po W. Sumner: *A History of American Currency* (New York, 1874).

Po končani vojni so mnogi demokrati želeli poplačati vojni dolg z devalviranimi *Greenback* bankovci znano pod imenom »*Ohio Idea*«. Ideja je bila pravična do upnikov, vendar nespametna, saj bi s tem stroške vojne še naprej financirali z inflacijo. V nasprotju so republikanci zagovarjali trdnost in stabilnost valute in smotrni načrtov odplačevanja dolga s kritjem v zlatu, kar se je po zmagi republikancev na volitvah leta 1868 tudi zgodilo.

5.5 Struktura vladnih prihodkov Unije

Na spodnji sliki (Slika 10) je prikazana struktura prihodkov Unije, katerih viri se niso razlikovali od konfederacijskih, razlika je očitna samo v strukturi le-teh.

Slika 10: Struktura letnih prihodkov Unije med leti 1861 in 1865 v milijonih USD.

Vir: R. Burdekin & F. Langdana, *War Finance in the Southern Confederacy*, 1993, str. 358, tabela 3

Iz Slike 10 je mogoče razbrati, da je bil glavni vir prihodkov zadolževanje, boljše rečeno izdajanje obveznic. Leta 1861 so slabih 66% vseh prihodkov predstavljali davki in dajatve (predvsem tarife na izvoz in uvoz). Ostalih 34% je bilo pridobljenih z zadolževanjem. V letu 1862 beležimo visok porast vseh prihodkov. Izdaja novega denarja je tako predstavljala slabih 23% virov. Zadolževanje je postalo glavni vir proračunskih prihodkov, katerih delež v skupni strukturi je znašal že celih 62% vseh prihodkov. Količina pridobljenega denarja z davki (in predvsem tarifami) se je zaradi izgube izvoznih držav občutno zmanjšala na vsega dobrih 15%. V letu 1863 so se skupni prihodki rahlo povečali, predvsem po zaslugi na novo izdanega denarja, ki je predstavljal 40% vseh prihodkov, zadolževanje je predstavljalo slabih 45% vseh prihodkov. Nekoliko se je povečal delež prihodkov pobran z davki, ki so predstavljali dobrih 16% vseh prihodkov. Leta 1864 je natiskani denar predstavljal že občutno manjši delež k celoti, le še dobrih 18%. Povečala se je zadolženost, ki je znašala 54% vseh virov prihodkov. Prav tako se je občutneje povečal delež prihodkov od davkov, ki je znašal že 28% vseh virov. V zadnjem letu vojne, se pravi letu 1865, je opaziti velik premik v strukturi prihodkov. Na novo izdan denar je skorajda izginil iz proračunskih sredstev in večina prihodkov je bila pridobljenih z

zadolževanjem. Tako je denar predstavljal le še slabih 4% vseh prihodkov, zadolževanje medtem celih 69%. Prihodki pobrani z davki so predstavljali dobrih 27%.

Če se vrnemo v poglavje 4 Financiranje Konfederacije, je mogoče ugotoviti veliko razliko v strukturi prihodkov. Unija se je vedno bolj opirala na zadolženost, Konfederacija na tiskanje denarja. Pri obeh straneh so davki predstavljali relativno nizek delež, pri Uniji dosti večji kot pri Konfederaciji. Medtem, ko je Unija opuščala prakso tiskanja denarja, in se je njegov delež v prihodkih v zadnjih letih občutno znižal, je bila Konfederacija ob pomanjkanju alternativnih virov financiranja prisiljena tiskati denar. Za razliko od Konfederacije, se je Unija lahko zadolževala pri domačih upnikih in tako spretno regulirala količino denarja v obtoku, Konfederacija pa je bila popolnoma odvisna od tujine in njenih posojil, ki so se ob pričakovani izgubi vojne občutno znižali.

Unija je zaradi vojne imela dobiček na mnogih področjih. Investicije v vojno opremo so izboljšale in razvile industrijo ter jo postavile ob bok evropski konkurenci, razvile so moderno fiskalno in monetarno politiko in vzpostavile protekcionistično gospodarstvo ter tako zavarovale domačo industrijo.

6 STROŠKI VOJNE

Če povzamem nekatere ugotovitve in prikažem nekaj podatkov skupnih stroškov vojne. Ameriško državljansko vojno mnogi imenujejo tudi prvo »moderno« vojno. Zaznamuje jo velik izdatek, ki sta ga obe strani namenili k vodenju vojne. Toda kakšni so stroški vojne? Avtorja Goldin in Lewis (1975, str. 299-326) sta obravnavala ta problem in prišla do naslednjih ugotovitev. Stroške vojne sta razdelila v dve skupini, to je neposredne stroške, ki vključujejo izdatke zvezne in centralne vlade ter držav posameznih članic obeh strani, uničeno lastnino in izgubo človeškega kapitala v obliki žrtev vojne. Druga skupina stroškov so posredni stroški, ki vključujejo neposredne posledice za državo po končani vojni leta 1865.

Avtorja ocenjujeta, da so celotni stroški za vojno za obe strani znašali 3,3 milijarde ameriških dolarjev (vsi podatki preračunani na vrednost iz leta 1860). K temu številu je potrebno prišteti tudi 1,8 milijarde ameriških dolarjev pri izgubi človeškega kapitala ter 1,5 milijarde ameriških dolarjev za škodo, ki je bila povzročena na nepremičninah in premičninah Juga. Skupaj naj bi tako neposredni stroški vojne znašali 6,6 milijard ameriških dolarjev. Podrobnejši prikaz je predstavljen v Tabeli 4 na strani 35.

Neposredni stroški,¹⁸ ki sta jih izračunala Goldin in Lewis znašajo 1,5-kratno vrednost bruto domačega proizvoda Združenih držav leta 1860, oziroma nepredstavljivo vrednost za vodenje vojn do tega trenutka za Združene države. Dovolj dober podatek je tudi, koliko stroškov je moralo nositi prebivalstvo tako Severa kot Juga. Po metodologiji Per capita, je bil vsak prebivalec Severa v povprečju neposredno obremenjen v višini 148 ameriških dolarjev

¹⁸ Stroški temeljijo na ocenah iz razpoložljivih podatkov.

(približna višina povprečnega letnega dohodka). Prebivalci Juga so pretrpeli veliko bolj, saj je Per capita neposredni strošek vojne znašal 376 ameriških dolarjev.

Tabela 4: Stroški vojne za obe strani v milijonih ameriških dolarjev (bazno leto 1860).

	Jug	Sever	Skupaj
<u>Neposredni stroški:</u>			
Vladni izdatki	1.032	2.302	3.334
Uničenje	1.487	Zanemarljivo	1.487
Izguba človeškega kapitala	767	1.064	1.831
Neposredni stroški skupaj	3.286	3.366	6.652
Per capita stroški	376	148	212
<u>Posredni stroški:</u>			
Skupna izguba potrošnje	6.190	1.149	7.339
Zmanjšana za:			
Vpliv emancipacije	1.960	/	/
Vpliv na ceno bombaža	1.670	/	/
Posredni stroški skupaj	2.560	1.149	3.709
Per capita stroški	293	51	118
Stroški vojne skupaj	5.846	4.515	10.361
Per capita stroški	670	199	330
Prebivalstvo 1860 v milijonih	8.73	27.71	31.43

Vir: C. Goldin & F. Lewis, *The Economic Costs of the American Civil War: Estimates and Implications*, 1975, str. 305, tabela 1.

Zgornje številke so resda velike, vendar predstavljajo le delež celotnih stroškov vojne, katerih vpliv se je nadaljeval še leta po prenehanju oboroženega spopada. Analiza storjena s strani Goldin in Lewisa je pokazala, da so stroški pri izgubljeni potrošnji med vojno in po njej znašali 6,2 milijarde ameriških dolarjev. Izgubljena potrošnja na Severu je bila približno 1,15 milijarde dolarjev, medtem ko je bila na Jugu 6,19 milijarde dolarjev. Zaradi vpliva emancipacije¹⁹ in razpada trga bombaža sta avtorja posredni strošek vojne za Jug znižala na 2,56 milijarde dolarjev, za natančnejšo primerjavo s karakteristikami Severa. Tako so skupni stroški vojne, tako neposredni kot posredni, znašali malo več kot 10 milijard ameriških dolarjev. Stroški za financiranje vojne so v povprečju znašali 670 ameriških dolarjev po osebi na Jugu in 199 ameriških dolarjev na Severu. Tukaj je potrebno dodati, da je Jug utrpel strašanske izgube na infrastrukturi, uničenju gospodarstva in spremembi družbenega sistema, katerih posledice so prebivalci občutili še desetletja po vojni.

¹⁹ Osvoboditev sužnjev na celotnem območju Združenih držav.

7 UČINKOVITA UPORABA BLOKADE KOT VOJAŠKEGA IN GOSPODARSKEGA INSTRUMENTA

Definicija: *Blokada pomeni izolacijo države, področja, mesta ali pristanišča z uporabo vojaških sil, tako kopenskih kot pomorskih, z namenom preprečiti vstop in izstop prometa in preprečiti trgovanje (os. p. povzet po Answers.com).*

Definicija SSKJ: 1. *Blokada je preprečitev stikov ene države z drugimi (Vir: SSKJ, 1980, str. 155).*

Že kmalu po začetku spopadov je Unija spoznala, da se te vojne ne bo dalo hitro in enostavno dobiti. V ta namen so oblikovali dolgoročno strategijo kako poraziti Konfederacijo, ki bi jo gospodarsko in vojaško osamili. Severni politiki in vojskovodje so se zavedali odvisnosti Juga od zunanje trgovine in da je Konfederaciji primanjkovalo skoraj vseh sredstev potrebnih za vodenje vojne, ki jih je le-te morala uvoziti. Administracija Abrahama Lincolna je zaradi tega vojaški štab zadolžila za oblikovanje in izvedbo izolacije Konfederacije.

Ameriški generalštab pod vodstvom generala Winfield Scott-a,²⁰ je na zahtevo predsednika izoblikoval in predstavil načrt po imenu »Anakonda« (*Anaconda Plan*). Cilj načrta je bil dobiti vojno za Unijo z vsemi možnimi sredstvi. Vseboval je elemente tako gospodarske izolacije kot vojaške zmage. Bistvo načrta je bilo, da se Konfederaciji odvzame vsakršne možnosti vodenja vojne z uničenjem njenih vojaških in industrijskih obratov ter preprečitvi uvoza vseh materialov, ki bi se lahko uporabili v vojne namene, tudi hrane. General Scott je dobro poznal dejanske razmere in odlično predvidel, da Unija vojne na samem bojnem polju ne bo mogla dobiti. Zaradi tega je predvidel, da je edina pot do končne zmage dolgotrajna in uničujoča.

Čeprav uradno načrta Unija nikoli ni sprejela, je mnoge njegove elemente uporabila. Štiri glavne točke, na katere se je načrt osredotočil so naslednje:

1. Blokada obale Konfederacije s ciljem preprečiti izvoz bombaža, tobaka ter drugih izvoznih artiklov, ki bi Konfederaciji prinesle potreben denar za vodenje vojne. Po drugi strani pa bi blokada preprečila uvoz vojaškega materiala.
2. Razdeliti Konfederacijo z obvladovanjem njene glavne transportne poti, reko Mississippi.
3. Razdeliti osrčje Konfederacije z okupacijo države in doline Tennessee, ki bi služila kot zbirališče za dokončni prodor proti obali Atlantika po državi Georgia.
4. Zavzeti Richmond, Virginia, glavno mesto Konfederacije, ki je predstavljalo center trgovanja na vzhodu, njegovo zavzetje pa bi pomenilo dodatne pogajalske točke in prestiž Uniji.

²⁰ Enega najbolj spoštovanih generalov v ameriški zgodovini, ki je bil po rodu iz Juga, natančneje Virginie.

Zgoraj naštete točke so bile tudi glavne poti in smernice po katerem je Unija vodila svojo vojaško kampanjo proti Konfederaciji, in ki ji je po dolгих štirih letih vojne tudi prinesla končno zmago.

Če se nekoliko podrobneje dotaknem posamezne točke in predstavim nekatera dejstva za boljše razumevanje poteka in vpliva tega načrta.

1. Vlada Unije je uradno napovedala začetek blokade 19. aprila 1861, teden dni po začetku oboroženih spopadov. Že takoj na začetku pa so se pojavili veliki problemi, in sicer kako vzpostaviti in izvajati blokado na razvejani, kompleksni in prek 5.000 km dolgi obali Konfederacije? Unija se je blokade lotila zelo spretno. Ker je bilo ob začetku vojne njej na razpolago skoraj celotna mornarica predhodne skupne države je imela za njeno izvajanje tudi potrebna sredstva. V začetnih letih vojne se je Unija osredotočila na blokado dostopov do pristanišč Konfederacije, s katero je beležila dokaj dobre rezultate in skoraj v celoti ustavila izvoz bombaža ter drugih izvoznih artiklov Konfederacije. Pri uvozu vojnih materialov je bila manj uspešna in zaustavila ter zasegla le dobrih 40% vseh uvoženih dobrin. Z leti in povečanjem števila razpoložljivih ladij je blokada v drugi polovici vojne dosegla svoj namen in ustavila dotok surovin Konfederaciji in jo v mednarodni skupnosti popolnoma osamila. Uspeh blokade Konfederacije bi lahko uvrstili na sam vrh lestvice najuspešnejših blokad.
2. Obvladovanje primarnega in najdaljšega vodotoka severne Amerike je bil ključnega pomena pri dokončni zmagi. Čeprav je bil zahod Konfederacije gospodarsko veliko manj razvit kot njen vzhod, bi izguba nadzora nad rečnimi potmi Mississippi-ja odprla vrata v osrčje same Konfederacije. Velik transportni potencial porečja bi nadzorniku nad njo omogočal premik velikega števila vojakov in možnost sproženja ofenzive po vsej širini Konfederacije. Po zmagi Unije pri Vicksburg-u, 4. julija 1863, je Unija prevzela nadzor nad skoraj vsem porečjem (glavnimi transportnimi potmi med severom, jugom, vzhodom in zahodom), vendar dokončne ločitve in preprečitve dotoka vojnih materialov med vzhodom in zahodom zaradi same razsežnosti območja ni uspela izpeljati.
3. Sama država Tennessee, njena železniška infrastruktura, kmetijstvo in vodne poti so bile za Konfederacijo izrednega pomena. Druga največja železarna Konfederacije se je nahajala v mestu Clarksville, največja je bila Tredegar Iron Works v Virginii. Železniške povezave med vzhodom in zahodom so bile v tej državi najprimernejše in najbolj razvite za prevoz vojakov iz enega na drugo žarišče na vzhodu ali zahodu. Mesto Nashville je predstavljalo središče skladiščenja vojaškega materiala in kopičenja, urjenja in oskrbovanja tamkajšnje vojske z vsem potrebnim. Mesto je predstavljalo dobro obrambno središče z možnostjo izvedbe protinapada na ozemlje Unije. Z izgubo Nashvillila leta 1862 je Konfederacija izgubila velik potencial pri dobavi tako opreme kot tudi hrane za vse svoje vojske od vzhoda proti zahodu. Za razliko je Unija pridobila osrednje mesto za sledečo ofenzivo v osrčje Konfederacije leta 1864, Georgio, katere izguba je dokončno zlomila Konfederacijo.

4. Zavzetje Richmonda se ni zgodilo vse do zadnjih dni vojne. Samo mesto ni imelo nobene strateške vrednosti, njegova izguba pa bi prizadejala Konfederaciji moralni in psihološki udarec.

V zaključnem letu vojne je bil obroč okoli Konfederacije sklenjen in uvoza praktično ni bilo več. Večina ladij je bilo ali zajetih ali uničenih. Zaradi nerazvite industrije je bil vpliv blokade ključnega pomena do zmage Unije. Vse večja odvisnost Konfederacije od uvoza in preprečitev le-tega s strani Unije je pripeljalo do ekonomskega zloma gospodarstva Konfederacije in nezmožnosti vodenja vojne. Uspeh blokade Unije je šolski primer učinkovitega vodenja ekonomske vojne proti sovražniku, ki se v prilagojenih oblikah pojavi v vseh modernih spopadih, vendar z različnimi stopnjami uspeha.

Učinkovita uporaba blokade, to je gospodarska izolacija Konfederacije, je imela dva ključna učinka na razvoj dogodkov v prid Unije (Sudrum, 2001):²¹

1. Blokada pristanišč in trgovskih poti je preprečila Konfederaciji, da uveljavi svojo moč na mednarodnem trgu bombaža in postavitvi cene le-tega, saj večina bombaža ni prišla do potencialnih kupcev. S tem so Konfederaciji preprečili dostop do njihovega ključnega vira financiranja vojne – prihodkov od izvoza.
2. Notranja blokada rečnih poti in obalnih področij je ovirala preskrbo z dobrinami znotraj Konfederacije in preskrbo vojske, ter tako omejila njihovo gibanje.

Iz zgoraj napisanega je mogoče razbrati, da je Unija vodila v večji meri ekonomsko vojno nad Konfederacijo, kjer so skoraj vsi vojaški cilji imeli namen ekonomsko oslabil Konfederacijo. Poglavje nam v pogled predstavi tudi drugo stran financiranja vojne, to je preprečitev pridobitve potrebnih sredstev za vodenje vojne nasprotni strani. Uniji je uspelo preprečiti, da bi Konfederacija uporabila ključni mehanizem pri financiranju vojne, ki ji je bil na razpolago (denar od izvoza bombaža in tobaka) in je zato odličen prikaz, kako ne le financirati vojne za lastno stran, temveč to preprečiti nasprotniku.

To je bila prva vojna moderne dobe, katere cilj ni bil premagati nasprotnika na bojišču, temveč mu preprečiti možnosti na bojišče sploh priti. Z uničenjem gospodarstva Konfederacije in njeno osamitvijo v mednarodni javnosti, je Uniji to tudi uspelo. Ali bi ji drugačna strategija, ki bi sledila dotedanjim vojaškim strategijam uničiti sovražnika na bojišču uspela, je drugo vprašanje. Glede na sposobnosti konfederacijskih generalov, sredstev na razpolago Konfederaciji, pripravljenosti njenih vojakov in prebivalstva za ohranitev njihovega načina življenja, je moje prepričanje enako mnenju večini strokovnjakov tega področja, da zmaga Unije ne bi bila možna brez uporabe ekonomskega vojskovanja.

²¹ Povzeto po M. Weidenmier. *Turning Points During the American Civil War: Views from the Grayback Money*. Claremont: Claremont Colleges, 2002, str. 44.

8 FINANCIRANJE NADALJNJIH VOJN ZDRUŽENIH DRŽAV

Združene države Amerike so se iz državljanske vojne, prve industrijske vojne našega časa, naučile kako v bodoče financirati svoje konflikte ter katere koristi lahko prinese vojna. V ta namen so ZDA vojno mnogokrat uporabile tudi kot sredstvo zagona gospodarstva. Zato je v tem delu prikazan način pridobivanja potrebnih sredstev v izbranih obdobjih Združenih držav od državljanske vojne do danes. Prav tako je prikazana problematika posledic vojne za ekonomijo, predvsem javnih financ ter spremljajočih problemov ekonomskih, socialnih in političnih, ki so jih imele vse administracije pri zagotovitvi potrebnih sredstev.

Povišanje vladnih izdatkov za vojaške namene je mogoče doseči na naslednje primarne načine:

1. povišanje davkov,
2. zmanjšanje nevojaških izdatkov
3. najemanje posojil (posojila) oziroma javno zadolževanje in
4. izdajanje denarja.

Povišanje davkov in zmanjšanje nevojaških izdatkov delujeta na gospodarsko rast negativno in ne vodita v povečano agregatno povpraševanje na kratek rok, saj so povečani izdatki za vojsko pridobljeni z davki izključeni z zmanjšanim povpraševanjem po ostalih dobrinah, medtem ko najemanje posojil in izdaja denarja pozitivno vplivata na povečanje povpraševanja. Skozi zgodovino vojn ZDA je mogoče opaziti razcvet gospodarstva v času med in po vojni. Vojna preusmeri proračunske izdatke iz civilnega sektorja v vojaški sektor, ki je prav tako vključen pri izračunu bruto domačega proizvoda (BDP), in le stežka pripelje do recesije. Vojna tako poveča agregatno povpraševanje, umik sredstev za vojsko, ki je posledica vseh končanih vojn, pa pripelje do zmanjšanja ekonomske aktivnosti v obdobju prestrukturiranja gospodarstva iz vojaškega v civilni sektor.

Verjetno obstaja splošno mnenje, da vojne privedejo do recesije in temeljijo na predpostavki, da bo vojna povzročila izpad povpraševanja. Čeprav je smer razmišljanja pravilna pa je zaključek napačen. V recesiji pride do zmanjšanja agregatnega povpraševanja, tudi izdatkov za vojsko, medtem ko v vojni le-ti izdatki postanejo prevladujoča spremenljivka enačbe BDP (Labonte, Levit, 2008, str. 1).

Za ponazoritev možnosti, ki so na razpolago vladam, je v nadaljevanju predstavljen prikaz ključnih vojn Združenih držav v prejšnjem stoletju.

8.1 Druga svetovna vojna

Zaradi razsežnosti spopada, so se ZDA poslužile vseh štirih metod pridobivanja potrebnih finančnih sredstev, to je zvišanje davkov, zmanjšanje nevojaških izdatkov, najemanju posojil in izdaji denarja. V času 2. svetovne vojne so bili nevojaški izdatki proti koncu vojne znižani za več kot polovico njihovega predvojnega deleža BDP. Proračunski primanjkljaj je leta 1943

presegal 30 odstotkov in je znašal 30,3%, javni dolg je leta 1946 znašal 108% BDP. Vzdržnost javnih financ ne bi bila mogoča, če vlada ne bi posegala in nadzorovala privatne potrošnje in investicij. Eden od ukrepov kako nadzorovati in spodbujati privatne investicije je umetno držanje obrestne mere na nizki stopnji. Slednji ukrep je posledično za nadzorovanje inflacije uporabljal tudi nadzor nad cenami, saj je bilo v določenih obdobjih potrebno hitro ustvariti večjo količino denarja. Približno ¼ vseh sredstev za financiranje vojne so ZDA zbrale na podlagi obveznic z nizkimi vrednostmi, ki so bile prodajane vsem državljanom. Združene države so leta 1940 beležile 14,6% brezposelnost, ki se je z velikim zaposlovanjem v vojaški industriji ali vpoklicem v vojsko hitro zmanjšala ob začetku vojne. Proračunski prihodki za vojaške namene so se strmo povečali v vojnih letih iz 1,7% BDP leta 1940 do 37,5% BPP-ja leta 1945, nakar so se postopoma zniževali. Proračunski prihodki iz naslova davčnih prihodkov so se občutno povečali, vendar še vedno niso predstavljali večinskega deleža prihodkov, kar je posledica nezaupanja državljanov v davke, ki so bili razvidni že pri državljanski vojni. Davčni prihodki so se povečali iz 7,6% leta 1941 na 20,4% leta 1945 in so se le postopoma zniževali v povojnih letih. Rast realnega BDP je bila v vojnih letih izjemno velika. Leta 1941, ko so se ZDA skrivoma že pripravljale na vojno, je rast znašala 13,8% in je višek dosegla leta 1942 ob realnem povečanju BDP za 17,8%. Inflacija je bila skozi celotno obdobje v mejah normale glede na dane razmere, višek je dosegla leta 1942, kjer je stopnja inflacije znašala 7,4%. Z upadom gospodarske rasti se je tudi stopnja inflacije v zaključnih letih vojne zniževala.

Tabela 5: Ekonomski indikatorji 2. svetovne vojne med leti 1940 - 1947

Leto	Vojaški izdatki (v % BDP)	Davčni prihodki (v % BDP)	Proračunski primanjkljaj (v % BDP)	Nevojaški izdatki (v % BDP)	Realna rast BDP (v %)	Stopnja inflacije (v %)
1940	1,7	6,8	-3,0	7,2	8,5	0,8
1941	5,6	7,6	-4,3	5,6	13,8	3,6
1942	17,8	10,1	-14,2	5,9	17,8	7,4
1943	37,0	13,3	-30,3	5,8	16,8	6,9
1944	37,9	20,9	-22,8	4,7	11,8	3,8
1945	37,5	20,4	-21,5	3,0	3,3	2,5
1946	19,2	17,6	-7,2	3,8	-6,2	7,3
1947	5,5	16,4	7,4	7,4	-4,5	10,4

Vir: M. Labonte & M. Levit, *Financing Issues and Economic Effects of American Wars*, 2008, str. 7, tabela 1.²²

8.2 Korejska vojna

Vojna, ki je sledila le 5 let po koncu druge svetovne vojne, se je odvijala v Koreji. Spopad je v primerjavi s predhodno svetovno vojno bil zanemarljiv po številu sodelujočih oboroženih sil ter porabljenih sredstvih. Poglavitni vir financiranja vojne so bili povišani davki, v določeni meri tudi zmanjšanje nevojaških proračunskih izdatkov. Pomemben podatek tega obdobja je, da je bil proračunski primanjkljaj občutno manjši kot med 2. svetovno vojno ali obdobjem vojaške ekspanzije pod administracijo predsednika Reagana v 1980-ih letih.

²² Podatki povzeti po Labonte, Levit: *Financing Issues and Economic Effects of American Wars*, 2008.

Inflacija je bila skozi obdobje vojne relativno nizka v primerjavi z rastjo BDP. Na povišano inflacijo leta 1951, ko je le-ta dosegla najvišjo stopnjo v tem obdobju pri 5,3%, se je vlada odzvala s rigoroznim nadzorom cen in plač. Zaradi manjše razsežnosti spopada kot med 2. svetovno vojno, so bili tudi stroški in viri primerno visoki (oz. nizki). Pomemben podatek je, da so davčni prihodki predstavljali v povprečju večji delež dohodkov kot med 2. svetovno vojno. Kot omenjeno je bil proračunski primanjkljaj v tem obdobju izjemoma nizek in je leta 1953 znašal le 1,7% BDP. Gospodarska rast je bila skozi vsa leta relativno nizka, kar je mogoče pripisati obsegu konflikta in nižjim potrebam vojske ter ostalim zunanjim dejavnikom.

Tabela 6: Ekonomski indikatorji Korejske vojne med leti 1949 – 1955

Leto	Vojaški izdatki (v % BDP)	Davčni prihodki (v % BDP)	Proračunski primanjkljaj (v % BDP)	Nevojaški izdatki (v % BDP)	Realna rast BDP (v %)	Stopnja inflacije (v %)
1949	4,8	14,5	0,2	7,8	2,4	3,4
1950	5,0	14,4	-1,1	8,8	2,2	-1,4
1951	7,3	16,1	1,9	5,4	11,4	5,3
1952	13,2	19,0	-0,4	4,9	4,6	3,9
1953	14,1	18,6	-1,7	4,9	5,0	1,9
1954	13,0	18,4	-0,3	4,4	0,0	1,2
1955	10,8	16,6	-0,8	5,3	3,7	0,1

Vir: M. Labonte & M. Levit, *Financing Issues and Economic Effects of American Wars*, 2008, str. 9, tabela 2.

8.3 Vietnamska vojna

Vietnamska vojna je Združene države v prejšnjem stoletju zaznamovala najbolj. Od ostalih vojn se je po ekonomskem smislu razlikovala v podatku, da se je skozi vse obdobje vojne delež izdatkov za nevojaške namene povečeval. Zaradi nepriljubljenosti spopada, se je vlada trudila izogniti povišanju davkov, le-ti so se občutneje povečali na začetku leta 1969 zaradi vzdržnosti javnih financ. Tako je večji del finančnih sredstev bil pridobljen s posojili. Kot med 2. svetovno in Korejsko vojno so tudi tokrat obrestne mere bile umetno vzdrževane na nizki ravni, kljub temu pa se je inflacija v nadaljevanju spopada močno povečala, čeprav je mogoče ta pojav pripisati splošnemu prepričanju, da lahko gospodarstvo raste po hitrejši stopnji od obstoječe in ne kot posledica vojne.

Iz Tabele 7 na strani 42 je razvidno, da so se davčni prihodki v prvih letih vojne zniževali kot posledica dolgoročnega vladnega programa zniževanja davkov. Zaradi nevdržnosti javnih financ, so se davki leta 1967 povečali in davčni prihodki so predstavljali 18,3% BDP. Davčni prihodki so se vse do leta 1970 (izjemoma leta 1968) zviševali in istega leta dosegli 19,0% BDP. Z zmanjšanjem intenzivnosti spopada in ameriške prisotnosti v Vietnamu so se že naslednje leto znižali na 17,3% BDP ter se relativno stabilno držali na tem nivoju tudi v naslednjih letih. S povečanjem proračunskega primanjkljaja zaradi davčnih olajšav in ekspanzivne monetarne politike zaradi posledic socialnih programov, se je inflacija v drugi polovici 1960-ih in začetku 1970-ih močno povečala in vrh dosegla leta 1970 pri 5,5% letni rasti cen. Zaradi zmanjšanja intenzivnosti spopada (umiku večine ameriških enot), vladnimi ukrepi za zmanjševanje inflacije

(nadzorom cen, plač in dobičkov podjetij), so se tudi inflacijski pritiski kratkotrajno zmanjšali, vendar že leta 1973 ponovno poskočili. To je mogoče pripisati prenehanju programa nadzora cen, plač in dobičkov v zmotnem prepričanju, da so dosegli cilj ter 1. naftni krizi, kjer so se prvič občutno podražili naftni derivati. Proračunski primanjkljaj je tako kot med korejsko vojno bil relativno nizek in višek dosegel leta 1971 pri 2,1% proračunskem primanjkljaju. Vojaški izdatki niso za čas konflikta nikoli preseгли 10% BDP, glede na dolgotrajnost spopada pa so pomenili precejšno breme javnih financ. Davčni prihodki so bili skozi celotno obdobje visoki in se v povprečju gibali pri 17,9% BDP. Gospodarska rast je bila v obdobju dokaj konstantna z vrhom leta 1966 pri 7,3% in skromnima letoma 1970 (1,2% gospodarska rast) in 1971 (1,6% gospodarska rast).

Tabela 7: Ekonomski indikatorji Vietnamske vojne med leti 1963 - 1975

Leto	Vojaški izdatki (v % BDP)	Davčni prihodki (v % BDP)	Proračunski primanjkljaj (v % BDP)	Nevojaški izdatki (v % BDP)	Realna rast BDP (v %)	Stopnja inflacije (v %)
1963	8,9	17,8	-0,8	8,4	4,1	1,3
1964	8,5	17,6	-0,9	8,7	5,7	1,2
1965	7,4	17,0	-0,2	8,6	5,4	1,8
1966	7,7	17,3	-0,5	8,9	7,3	2,2
1967	8,8	18,3	-1,1	9,3	4,5	3,2
1968	9,4	17,6	-2,9	9,8	3,0	3,6
1969	8,7	19,7	0,3	9,3	4,6	4,5
1970	8,1	19,0	-0,3	9,8	1,2	5,5
1971	7,3	17,3	-2,1	10,7	1,6	5,0
1972	6,7	17,5	-2,0	11,5	4,4	4,7
1973	5,9	17,6	-1,1	11,6	6,0	4,4
1974	5,5	18,3	-0,4	11,7	2,9	7,1
1975	5,5	17,9	-3,4	14,3	-2,0	7,5

Vir: M. Labonte & M. Levit, *Financing Issues and Economic Effects of American Wars*, 2008, str. 11, tabela 3.

8.4 Reaganova vojaška ekspanzija

Posebnost vojaške ekspanzije v tem obdobju je, da odstopa od dotedanjih načinov financiranja povečane vojaške aktivnosti. Kljub povečanju vojaških izdatkov, se davki niso povečali, temveč zmanjšali kot posledica Reaganove »supply-side« ekonomske politike, t.i. »reaganomics«. Posebnost tega obdobja je tudi podatek, da se nevojaški izdatki skozi celotno obdobje niso občutneje znižali. Vsi ti povečani izdatki niso bili pokriti drugače kot z visokim zadolževanjem, kar je pripomoglo k recesiji. Zaradi recesije gospodarstva in zmanjšanju davkov so se vladni prihodki občutno znižali in proračunski primanjkljaj je bil skozi celotno obdobje zelo visok. S sprejetjem *Economic Recovery Tax Act* leta 1981, ki je pogojeval znižanje osebnih davkov, davkov gospodarstvu in davkov na kapitalske dobičke, so se tako davčni prihodki občutno znižali in posledično se je povečal proračunski primanjkljaj. V letih po sprejetju Zakona, se je proračunski primanjkljaj občutno povečal iz 2,6% BDP leta 1981 na 4,0% BDP leta 1982 ter 6,0% BDP leta 1983. Visok proračunski primanjkljaj se je ohranil tudi v naslednji treh letih pri povprečni letni stopnji 4,95%. Od leta 1987 naprej, je mogoče zaslediti, da se je proračunski

primanjkljaj malenkostno znižal, kar je razvidno iz spodnje tabele (Tabela 8). Vojaški izdatki so se skozi celotno obdobje Reaganove administracije povprečno povečevali, iz začetnih 5,1% BDP leta 1981 na 5,8% BDP leta 1988, medtem ko so se davčni prihodki občutno znižali. Proračunski prihodki iz naslova davkov so se znižali za kar 1,6 odstotne točke leta 1983 v primerjavi s predhodnim letom ter ohranili dokaj konstantni delež med vsemi prihodki v letih 1983 – 1986. Leta 1987 je bilo davčnih prihodkov za spoznanje več kot v predhodnih letih, le ti so predstavljali 18,4% vseh proračunskih prihodkov ter se obdržali nad 18% v prihodnjih štirih letih.

Tabela 8: Ekonomski indikatorji Reaganove administracije med leti 1980 - 1990

Leto	Vojaški izdatki (v % BDP)	Davčni prihodki (v % BDP)	Proračunski primanjkljaj (v % BDP)	Nevojaški izdatki (v % BDP)	Realna rast BDP (v %)	Stopnja inflacije (v %)
1980	4,9	18,9	-2,7	14,8	0,0	8,9
1981	5,1	19,6	-2,6	14,9	2,2	9,7
1982	5,7	19,1	-4,0	14,8	-1,4	7,0
1983	6,1	17,5	-6,0	14,8	2,1	4,4
1984	5,9	17,4	-4,8	13,4	7,6	3,7
1985	6,1	17,7	-5,1	13,7	4,3	3,3
1986	6,2	17,5	-5,0	13,2	3,9	2,4
1987	6,1	18,4	-3,2	12,5	2,8	2,8
1988	5,8	18,1	-3,1	12,4	4,5	3,3
1989	5,6	18,3	-2,8	12,5	3,8	3,8
1990	5,2	18,0	-3,9	13,4	2,3	3,8

Vir: M. Labonte & M. Levit, *Financing Issues and Economic Effects of American Wars*, 2008, str. 13, tabela 4.

8.5 Trajajoči vojni v Afganistanu in Iraku

Vojni v Afganistanu in Iraku potekata v času ekonomske negotovosti in recesije. Predvsem vojna v Iraku se je začela v času, ko so bile Združene države soočene s kratko a močno vplivno recesijo. Ne obstaja konsenz ali sta vojni v Afganistanu in predvsem Iraku povzročili recesijo v prvi polovici tega desetletja ali ne. Prevladujoče mnenje pa je, da sta pripomogli k podaljšanju vpliva recesije vse do nastopa trenutne finančne krize, ki gospodarstvo vse bolj potiska v recesijo. Tudi visoka cena nafte je k krizi in okrnjenosti gospodarske rasti v preteklih letih občutneje pripomogla.

Leto po napadu na Irak (2004) je bilo mogoče beležiti skokovito porast realnega BDP, ki je beležil 4,5% rast. Dokaj visoka gospodarska rast je bila prisotna tudi v naslednjih dveh letih. V zadnjih mesecih leta 2007 in v ½ leta 2008 pa je bilo opaziti ohlajanje gospodarstva ter posledično povečanje brezposelnosti. Tako je gospodarska rast leta 2007 znašala le 2,2%. Leta 2003 je vojna (bolje rečeno izdatki za vse vojaške potrebe) pripomogla k povečanju proračunskega primanjkljaja, ki je istega leta znašal 3,5% BDP in se v primerjavi s predhodnim letom povečal za 2 odstotni točki. Negativni trend se je nadaljeval v nadaljnjih letih in leta 2008 se pričakuje proračunski primanjkljaj pri 4,2% BDP, a bo še vedno nižji od Reaganovega obdobja. Z napadom na Irak je administracija predsednika George W. Bush-a želela

ponovno vzpostaviti občutnejšo gospodarsko rast s pomočjo pozitivnih vplivov povečanih izdatkov za vojaške namene. To se ni zgodilo v pričakovanem obsegu, saj so se vojaški izdatki leta 2003 povečali le za 0,3 odstotne točke, leta 2004 pa le za 0,2 odstotne točke, leta 2005 in 2006 pa se stopnja vojaških izdatkov ni povečala in je obstala pri 4,0% BDP. V prvih letih vojne v Iraku, se le-ta ni financirala s povišanjem davkov. Delež davkov v celotnem BDP se je leta 2003 znižal za 1,4 odstotne točke glede na predhodno leto. Prvi dvig davčnih prihodkov se je zgodil šele leta 2005, ko so prihodki znašali 17,6% BDP, ter leta 2007, 18,8% BDP. Nevojaški proračunski izdatki so v tem obdobju dokaj konstantni in v obdobju 2002 – 2008 v povprečju znašajo 14,5% BDP letno. Stopnja inflacije je za ameriške razmere dokaj stabilna in konstantna. Večjo stopnjo inflacije beležimo v letih 2005 in 2006, ko je le-ta bila nad 3 odstotki.

Tabela 9: Ekonomski indikatorji obdobja vojn v Afganistanu in Iraku.

Leto	Vojaški izdatki (v % BDP)	Davčni prihodki (v % BDP)	Proračunski primanjkljaj (v % BDP)	Nevojaški izdatki (v % BDP)	Realna rast BDP (v %)	Stopnja inflacije (v %)
2002	3,4	17,9	-1,5	14,4	1,5	1,9
2003	3,7	16,5	-3,5	14,8	2,7	2,0
2004	3,9	16,4	-3,6	14,6	4,5	2,6
2005	4,0	17,6	-2,6	14,7	3,7	3,2
2006	4,0	18,5	-1,9	14,6	3,4	3,3
2007	4,0	18,8	-1,2	14,2	2,2	2,7
2008*	4,2	17,9	-2,7	14,5	1,6	2,2

Legenda: * podatki temeljijo na napovedih

Vir: M. Labonte & M. Levit, *Financing Issues and Economic Effects of American Wars*, 2008, str. 16, tabela 6.

SKLEP

Ameriška državljanska vojna je naučila bodoče administracije kako voditi javne finance v času vojne in si zagotoviti potrebna sredstva na najbolj primeren način. Nekatere administracije bolj druge manj, so se iz te in kasnejših izkušenj naučile, kako zagotoviti primerne načine pridobivanja sredstev, ki na dolgi rok ne bi oslabili gospodarstva, ravno nasprotno ga še okrepili. Pravilna izbira metode financiranja na dolgi rok pomeni ključ pri zagotavljanju strateške prednosti pred nasprotnikom, kljub njegovim taktičnim uspehom na bojišču in pripomore h končni zmagi, neodvisno ali na bojišču ali kar je še bolj pomembno pred samim spopadom.

To je bil nauk, ki se ga Konfederacija ni dovolj hitro naučila in ki je na koncu privedel do oslabitve njenega ekonomskega položaja in nezmožnosti financirati izdatkov za vojno in rezultat je bil boleč poraz ne v taktičnem, temveč v strateškem smislu, ki pa je bil na koncu odločilen. Konfederacija je s sredstvi, ki so ji bili na razpolago kljub temu izvedla čudež in ob vsej ekonomski nadmoči Unije uspela priti zelo blizu zmage, kljub izjemno podrejenemu položaju. To nam pove, da ekonomska moč ni vselej odločilnega pomena, jo je pa dobro imeti na razpolago in kar je še bolj pomembno, jo pravilno tudi izkoristiti. Konfederacija se

spremembam v ekonomiji ni prilagajala dovolj hitro in vztrajala na zastarelih metodah. Na koncu se ji je to s porazom in izgubo samega načina življenja povrnilo. Tako v preteklosti kot sedaj, je potrebno slediti ekonomskim smernicam, ki lahko pomenijo tisti odločilni korak do uspeha.

Prav tako pomembno, kot je imeti in pravilno izrabiti razpoložljiva sredstva, je preprečiti nasprotniku dostop do njih. V času vojne je najprimernejše sredstvo za preprečitev dostopnosti virov blokada (v miru embargo). Primer blokade Unije je še danes aktualen in šolski primer pravilno izvedene blokade, ki prikazuje kako je mogoče nasprotniku efektivno zadati udarec ne le na bojišču, temveč tudi pred samim spopadom.

S spreminjanjem gospodarske in politične situacije, je potrebno ustrezno prilagajati tudi svoje vire financiranja. Ključno pri uspehu vsake dobljene vojne pa je, kaj pride po njej. Ustrezni mehanizmi financiranja lahko privedejo do gospodarskega razcveta po vojni in ohranjajo stabilnost javnih financ, po drugi strani pa napačne odločitve pripeljejo do še večje poglobitve krize gospodarstva.

Izmed naštetih virov financiranja vojne, je tiskanje denarja zagotovo najmanj primerno, vendar se mu v določenih situacijah ni mogoče izogniti. Negativne posledice te metode so dolgoročne in pripeljejo do širših makroekonomskih neravnovesij in problemov pri vodenju učinkovite monetarne politike. Po drugi strani pa je nadzor nad cenami učinkovit le toliko časa, dokler se dejansko izvaja. Ob prenehanju nadzora nad cenami, le-te mnogokrat skokovito narastejo in sprostitjo vso zavrto inflacijo. Uporaba ostalih poglavitnih mehanizmov, davčni prihodki, najemanje posojil in zmanjšanje izdatkov za nevojaške namene, so bolj priporočljivi kot tiskanje denarja, saj imajo manj negativnih učinkov. Katera metoda pa je najbolj primerna je odvisno od danih okoliščin, in le-te se nenehno spreminjajo. Ključno je poznanje zmožnosti in posledic morebitnih odločitev in kako odpraviti njihove negativne učinke na dolgi rok.

LITERATURA IN VIRI

1. *American Civil War*. Najdeno 15. julija 2008 na spletnem naslovu http://encarta.msn.com/encyclopedia_761567354/civil_war.html
2. *America's Economic History*. Najdeno 08. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.cwc.lsu.edu/cwc/BeyondFaceValue/collection/collection.htm>
3. *Anaconda Plan*. Najdeno 08. septembra 2008 na spletnem naslovu http://en.wikipedia.org/wiki/Anaconda_Plan
4. Andreano, R. (1962). *The Economic Impact of the American Civil War*. Cambridge: Schenkman Publishing. Najdeno 05. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.questia.com/library/book/the-economic-impact-of-the-american-civil-war-by-ralph-andreano.jsp>
5. Ball, D. (1991). *Financial Failure and Confederate Defeat*. Urbana: University of Illinois Press.
6. Bateman, F. & Weiss, T. (1981). *A Deplorable Scarcity: The Failure of Industrialization in the Slave Economy*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
7. *Blocade*. Najdeno 28. avgusta 2008 na spletnem naslovu <http://www.answers.com/topic/blockade>
8. *Budget income*. Najdeno 18. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://www.whitehouse.gov/omb/>
9. Burdekin, R. & Langdana, F. (1993). *War Finance in the Southern Confederacy, 1861-1865*. b.k.: Elsevier. Najdeno 14. avgusta 2008 na spletnem naslovu <https://s100.copyright.com/AppDispatchServlet?publisherName=ELS&contentID=S0014498383710156&orderBeanReset=true>
10. *Chronology of the Civil War*. Najdeno 07. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.cdcwrt.org/Cronology.html>
11. *Civil War*. Najdeno 07. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.teacheroz.com/civilwar.htm>
12. *Confederate Economy*. Najdeno 11. avgusta 2008 na spletnem naslovu <http://www.civilwarhome.com/csa.htm>
13. *Confederate Notes and Bonds*. Najdeno 08. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.pennylicious.com/>
14. *Confederate States of America*. Najdeno 15. julija 2008 na spletnem naslovu http://www.tutorgig.com/ed/Confederate_States_of_America#Financial_Instruments
15. Current, N. et al. (1993). *Encyclopedia of the Confederacy*. (4th vol.) Upper Saddle River: Prentice Hall.
16. Davies, W. (2000). *Der Amerikanische Bürgerkrieg*. Augsburg: Weltbild Verlag.
17. Diamond, W. (1940). Imports of the Confederate Government from Europe and Mexico. *The Journal of Southern History*, Houston: Rice University Press, 6 (4), 436-517.

18. Dougherty, K. (2007). *Civil War Leadership and Mexican War Experience*. Jackson: University Press of Mississippi.
19. *Economy of the Confederate States of America*. Najdeno 15. julija 2008 na spletnem naslovu http://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_the_Confederate_States_of_America
20. *Example essays*. Najdeno 18. julija 2008 na spletnem naslovu http://www.exampleessays.com/essay_search/economy_during_the_civil_war.html
21. Faust, P. (1986). *The Historical Times Encyclopedia of the Civil War*. Farmington Hills: Gale Group.
22. *Financing the Civil War*. Najdeno 10. avgusta 2008 na spletnem naslovu <http://acct.tamu.edu/giroux/financingcivil.htm>
23. Gallagher, G. (2000). *The American Civil War*. Charlottesville: The Teaching Company Partnership.
24. Gentry, J. (1970). A Confederate Success in Europe, The Erlanger Loan. *The Journal of Southern History*, Houston: Rice University Press, 36 (2), 72-104.
25. Goldin, C. & Lewis, F. (1975). The Economic Costs of the American Civil War: Estimates and Implications. *Journal of Economic History*, 35, 299-326.
26. Gunderson, G. (1974) The Origin of the American Civil War. *Journal of Economic History*, 34, 915-950.
27. Labonte, M. & Levit, M. (2008). *Financing Issues and Economic Effects of American Wars*. Washington: Congressional Research Service.
28. Lebergott, S. (1981). Through the Blockade: The Profitability and Extent of Cotton Smuggling, 1861-1865. *The Journal of Economic History*, 41 (4), 877-924.
29. Lebergott, S. (1983). Why the South Lost: Commercial Purpose in the Confederacy. *The Journal of American History*, 70, 3-76.
30. Lerner, E. (1955). Money, Prices, and Wages in the Confederacy, 1861-1865. *Journal of Political Economy*, 63 (1), 20-40.
31. Massey, M. (1956). *Ersatz in the Confederacy, Columbia*. Columbia: University of South Carolina Press.
32. McPherson, J. (1988). *Battle Cry of Freedom: The Civil War Era*. New York: Oxford University Press.
33. Nevins, A., Steel, H. & Morris, J. (1992). *Pocket History of the United States*. New York: Pocket Books.
34. North, D. *The Economic Growth of the United States, 1790-1860*. Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1961.
35. *Political Map of the United States 1856*. Najdeno 11. oktobra 2008 na spletnem naslovu http://www.worldstatesmen.org/US_govt_CSA.html
36. Ramsdell, C. (1921). The Control Manufacturing by the Confederate Government. *The Mississippi Valley Historical Review*, 8 (2), 19-65.
37. Ransom, R. (1989). *Conflict and Compromise: The Political Economy of Slavery, Emancipation and the American Civil War*, New York: Cambridge University Press.

38. Schwab, C. (1899). Prices in the Confederate States, 1861-65. *Political Science Quarterly*, 14 (2), 252-358.
39. Starobin, R. (1970). The Economics of Industrial Slavery in the old South. *The Business History Review*, 44 (2), Cambridge: Harvard University, 142-209.
40. *State Library of Pennsylvania*. Najdeno 18. julija 2008 na spletnem naslovu <http://www.accesspadr.org:2005/cdm4/browse.php?CISOROOT=%2Fsstlp-cw>
41. Still, W. (1965). Facilities for the Construction of War Vessels in the Confederacy. *The Journal of Southern History*, 31(3), 315-396.
42. *Strangemaps*. Najdeno 08. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://strangemaps.wordpress.com/2007/07/06/139-the-anaconda-plan/>
43. Sumner, W. (1874). *A History of American Currency*. New York: H. Holt and Co.
44. *Tax History Museum*. Najdeno 14. avgusta 2008 na spletnem naslovu <http://www.tax.org/Museum/1861-1865.htm>
45. *United States Civil War Center*. Najdeno 29. avgusta 2008 na spletnem naslovu <http://www.cwc.lsu.edu/links/links8.htm>
46. *United States History*. Najdeno 09. septembra 2008 na spletnem naslovu http://www.vlib.us/eras/civil_war.html
47. *United States Census Bureau*. Najdeno 18. avgusta 2008 na spletnem naslovu <http://www.census.gov/population/www/documentation/twps0027/twps0027.html#urban>
48. *War Finance: Theory and History*. Najdeno 08. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://mises.org/story/1428>
49. Weidenmier, M. (2002). *Turning Points During the American Civil War: Views from the Grayback Money*. Claremont: Claremont Colleges.

PRILOGE

PRILOGA 1: Terminološki slovar

PRILOGA 2: Kronologija obdobja z najpomembnejšimi datumi

PRILOGA 3: Politični zemljevid Združenih držav Amerike, leta 1856

PRILOGA 4: Ozemlje Konfederacijskih držav Amerike, junij 1861

PRILOGA 5: Prodor sil Unije na ozemlje Konfederacije med leti 1861 – 1865

PRILOGA 6: Izbor nekaterih bankovcev Konfederacijskih držav Amerike

PRILOGA 7: Izbor najbolj prodajanih obveznic Konfederacije

PRILOGA 8: Grafični prikaz načrta Anakonda

PRILOGA 1: Terminološki slovar

1. Združene države Amerike: Združene države ali ZDA s temi izrazi je mišljena celotna zvezna država kot zveza vseh držav v času pred in po državljanski vojni.
2. Unija: Ime za Združene države Amerike med leti 1861 – 1865. Zaradi ločenosti pojma od Združenih držav Amerike, se to ime uporablja za države, ki so med vojno ostale zveste zveznim oblastem v Washingtonu, D.C.
3. Sever ali severne države: Izraz za države znotraj ZDA pred in po državljanski vojni, ki so med državljansko vojno ostale zveste zveznim oblastem v Washington-u, D.C.
4. Mejne države: Delaware, Maryland, Kentucky in Missouri. Države, ki so dovoljevale suženjstvo in so med državljansko vojno bile na strani Unije ali imele predstavnike v obeh kongresih (državi Kentucky in Missouri).
5. Konfederacijske države Amerike: Konfederacija ali CSA (Confederate States of America). Skupina predhodno zveznih držav, ki so po izglasovani samostojnosti od Združenih držav ustanovile ali se pridružile Konfederacijskim državam Amerike.
6. Jug ali južne države: Izraz za države znotraj ZDA pred in po državljanski vojni, ki so razglasile samostojnost in se kasneje organizirale v Konfederacijo.

PRILOGA 2: Kronologija obdobja z najpomembnejšimi datumi

V tem delu je prikazan časovni pregled nekaterih pomembnih dogodkov pred in med samo vojno ter v neposrednem obdobju po vojni. Namen tega dela je seznaniti bralca z ključnimi dogodki tega obdobja za boljše predstavo obravnavane tematike.

Leto 1854

22 maj: Sprejetje zakona Kansas – Nebraska o samoodločbi prebivalcev o vprašanju suženjev in njihovi uporabi v posamezni zvezni državi.

Leto 1858

2. februar: Predsednik Buchanan naslovi Kongresu predlog o sprejetju Kansas-a kot državo z dovoljevanjem suženjstva.

23. marec: Senat potrди predlog predsednika, spodnji dom Kongresa »House of Representatives« predlog zavrne.

Leto 1860

6. november: Abraham Lincoln je izvoljen za predsednika Združenih držav Amerike.

9. november: South Carolina skliče konvencijo o razglasitvi neodvisnosti.

4. december: Predsednik Buchanan v letnem nagovoru Kongresa razglasi morebitno odcepitev držav kot neustavno, hkrati pa prizna, da Zvezna vlada nima moči prisiliti držav, da ostanejo v Uniji.

20. december: South Carolina kot prva država razglasi neodvisnost.

Leto 1861

9. januar: Sile South Caroline preprečijo nadaljnjo oskrbo trdnjave Fort Sumter, Charlston zveznim vojakom, ki nadaljnje izvajajo okupacijo nad ozemljem South Caroline. Mississippi razglasi neodvisnost.

10. januar: Florida razglasi neodvisnost.

11. januar: Alabama razglasi neodvisnost.

19. januar: Georgia razglasi neodvisnost.

26. januar: Louisiana razglasi neodvisnost.

29. januar: Nebraska sprejeta v Unijo.

1. februar: Texas razglasi neodvisnost.

4. februar: Predstavniki sedmih držav, ki so razglasile neodvisnost se zberejo v Montgomery, Alabama, da bi ustanovile skupno vlado.

8. februar: Sprejeta je ustava prehodne Konfederacijske vlade, za predsednika izvoljen Jefferson Davis, ki svoj mandat nastopi z zaprisego 18. februarja 1861.

4. marec: Lincoln zapriseže kot predsednik Združenih držav Amerike.

- 6. marec: Konfederacija zaprosi za 100.000 prostovoljcev za oblikovanje nove vojske države.
- 11. marec: Sprejeta Ustava Konfederacijskih držav Amerike.
- 4. april: Lincoln odpošlje nove zaloge v Fort Sumter, Charleston, South Carolina kot provokacijo.
- 12. april: Oborožene sile Konfederacije odprejo ogenj na Fort Sumter, ki se naslednji dan preda.
- 15. april: Lincoln zaprosi za 75.000 prostovoljcev za »zadušitev upora«.
- 17. april: Virginia zavrne predsednikov predlog in razglasi neodvisnost.
- 18. april: Lee zavrne ponudbo za vodenje vojske Unije, 20. aprila poda odstop vojski Unije.
- 19. april: Lincoln razglasi blokado »uporniških držav«.
- 6. maj: Arkansas razglasi neodvisnost.
- 7. maj: Tennessee razglasi neodvisnost in se isti dan priključi Konfederaciji.
- 13. maj: Britanija se opredeli za nevtralnno.
- 20. maj: North Carolina razglasi neodvisnost, Kentucky razglasi nevtralnno.
- 21. maj: Kongres Konfederacije razglasi Richmond, Virginia kot novo prestolnico države. Virginia dva dni kasneje uradno pristopi h Konfederaciji.
- 10. junij: Francija razglasi nevtralnno.
- 11. junij: Zahodna okrožja Virginie zavrnejo priključitev h Konfederaciji in razglasijo odcepitev od Virginie. Država West Virginia je uradno sprejeta v Unijo 20. junija 1863.
- 21. junij: Prva velika bitka pri Manassas-u, velika zmaga Konfederacije, vojna se nadaljuje.

Leto 1862

- Februar 1862: Prve velike zmage Unije na zahodu, Konfederacija izguba velik del doline Tennessee in severnih predelov države Missouri.
- 17. marec: Začetek ofenzive Unije na polotoku Virginie s ciljem zavzeti Richmond.
- 6. in 7. april: Bitka pri Shiloh, Tennessee. Strateški poraz Konfederacije, ki odpre vrata za nadaljnji prodor sil Unije vzdolž reke Mississippi.
- 16. april: Sprejet Zakon o obveznem mobilizaciji Konfederacije, kjer morajo vojaški rok služiti vsi moški med 18-35 leti z redkimi izjemami.
- 25. april: Padec New Orleans-a, Louisiana. Nadaljnji korak v načrtu Anakonda in odprtju nove fronte za presek Konfederacije in njene preskrbe z vojnimi materiali.
- 1. junij: General Robert E. Lee prevzame povelje nad vojaškimi silami v Virginii.
- 19. junij: Ukinitvev suženjstva v državah Unije.
- 1. julij: Zmaga Konfederacije v Pohodu na polotok Virginie in začetek umika vojske Unije iz polotoka. Zavzetje Richmond-a ni uspelo.
- 2. julij: Lincoln vpokliče 300.000 prostovoljcev za dobo 3 let.
- 4. avgust: Zaradi slabega odziva prostovoljcev, Lincoln vpokliče 300.000 ljudi za dobo 9 mesecev.

- 5. september: Prva invazija Konfederacije na Unijo. Lee razdeli svojo vojsko.
- 17. september: Bitka pri Antietam-u. Taktična zmaga Konfederacije, strateška zmaga Unije. Lee se umakne na ozemlje Konfederacije.
- 22. september: Lincoln razglasi začasno Izjavo o emancipaciji sužnjev. Z njo osvobodi sužnje na vseh ozemljih, tudi tistih pod nadzorom »uporniških držav«.
- 13. december: Bitka pri Fredricksburg-u. Velika zmaga Konfederacije.

Leto 1863

- 1. januar: Lincoln formalno razglasi Izjavo o emancipaciji.
- 3. marec: Splošna mobilizacija Unije in vpoklic moških med leti 20-45 za služenje v vojski Unije. Izjema so tisti, ki plačajo 300 USD ali najdejo prostovoljca, da jih zamenja.
- 30. april – 6. maj: Bitka pri Chancellorsville; velika zmaga Konfederacije z visoko ceno, smrt njihovega najboljšega generala Thomas »Stonewall« Jackson-a, ki ga pomotoma ustrelijo lastni vojaki v temi.
- maj 1863: Vojska Unije doseže Vicksburg, pomembno središče na reki Mississippi in ga obkoli.
- 3. junij: General Lee in njegova Army of Northern Virginia sproži veliko ofenzivo na Sever za končanje vojne.
- 1. – 4. julij: Bitka pri Gettysburg-u. Velika zmaga Unije nad Konfederacijo. Število žrtev na obeh straneh preseže 58.000 ljudi. General Lee se 5. julija umakne nazaj v Virginijo. Upanje na zmago se drastično zmanjša.
- 4. julij: Padeč Vicksburg-a po skoraj enomesečnem obleganju. Konfederacija je presekana na dvoje. Unija nadzoruje reko Mississippi in prepreči normalno preskrbo Konfederacije iz Mehike.
- 17. oktober: General Ulysses S. Grant postane vrhovni poveljnik oboroženih sil Unije.
- 19. november: Lincoln spregovori svoj veliki govor imenovan »Gettysburg Address«.
- 25. november: Bitka pri Chattanooga, Tennessee. Velika zmaga Unije, ki odpre pot v osrčje Konfederacije.
- 8. december: Lincoln izda Akt o pomilostitvi in obnovi Juga.

Leto 1864

- 4. in 5. maj: Unija sproži veliko ofenzivo proti Konfederaciji. Vojski se spopadeta v Bitki za divjino (Battle of the Wilderness), v gozdovih Virginije. Taktična zmaga Konfederacije, vojska Unije se ne vrne na ozemlje Unije tako kot v ostalih izgubljenih bitkah doslej, temveč nadaljuje pohod proti Richmond-u.
- 6. maj: Začetek ofenzive Unije skozi Georgio.
- maj 1863: Vojska Unije neuspešno poizkuša prebiti obrambne linije konfederacijskih sil pod poveljstvom generala Lee-ja v Virginiji.
- 18. junij: Vojska Unije začne z obleganjem mesta Petersburg, Virginia, kot odgovor na nezmožnost prebiti obrambne linije Konfederacije v preteklem mesecu.

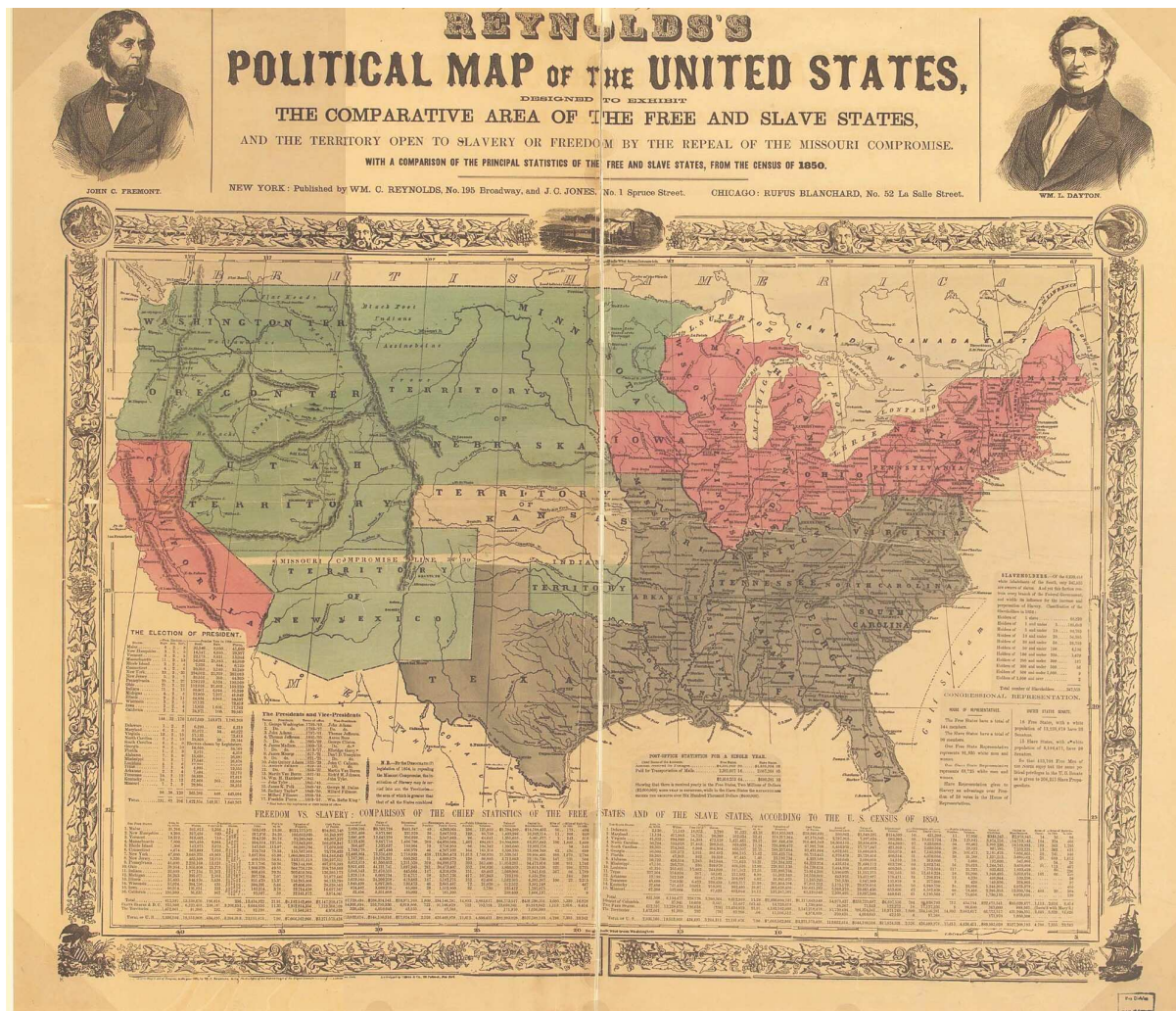
- 11. julij: Bitka za Washington D.C.: Konfederacijske sile izvedejo hitro in nepričakovano protiofenzivo s ciljem zavzeti glavno mesto Unije. Njihov poizkus v zadnjem trenutku preprečijo okrepitve Unije, ki so bile odpoklicane iz obleganja Petersburg-a.
- 2. september: Konfederacija izgubi Atlanto, Georgia.
- 8. november: Lincoln ponovno izvoljen za predsednika Združenih držav Amerike. Vsa upanja na mir in obstoj Konfederacije ugasnejo.
- 21. december: Sile Unije dosežejo obalo Atlantika pri Savannah, Georgia. Osrčje Konfederacije in njene vojske so presekane na dvoje. Vse povezave so prekinjene. Državni aparat je v razsulu.

Leto 1865

- 6. februar: General Lee je postavljen na čelo vseh oboroženih sile Konfederacije.
- 4. marec: Lincoln zapriseže kot predsednik Združenih držav Amerike in nastopi svoj 2. mandat.
- 13. marec: Kongres Konfederacije vpokliče črne sužnje v vojsko.
- 1. april: Vojski Unije uspe prebiti obrambne linije pri Petersburg-u. General Lee se umakne.
- 2. april: Umik oboroženih sil in Vlade Konfederacije iz Richmond-a, ki ga Unija okupira dan kasneje.
- 9. april: General Lee in njegova Army of Northern Virginia se preda generalu Grantu.
- 14. april: Atentat na predsednika Lincolna, ki podleže ranam naslednjega jutra.
- 10. maj: Predsednika Konfederacije, Davis-a, ujamejo sile Unije.
- 26. maj: Predaja zadnjih organiziranih oboroženih sil Konfederacije pod vodstvom generala Kirby Smith-a. Vojna se uradno konča.
- 29. maj: Predsednik Andrew Johnson, ki je namestil Lincolna, izda Zakon o pomilostitvi in obnovi Juga.

PRILOGA 3: Politični zemljevid Združenih držav Amerike leta 1856

Slika 1: Politični zemljevid Združenih držav Amerike leta 1856

Legenda:

Države, ki so prepovedovale suženjstvo.

Države, ki so dovoljevale suženjstvo.

Teritoriji Združenih držav Amerike, ki nimajo statusa polnopravne države.

Področje Kansas-a, katerega severna meja je predstavljala mejo med sužnjelastniškimi in svobodnimi teritoriji. Pred tem je sužnjelastniška področje določala južna meja Kansas-a (predstavljena z belo črto).

Vir: Wikipedia, 2008

PRILOGA 4: Zemljevid Konfederacijskih držav in teritorijev

Slika 2: Ozemlje Konfederacijskih držav Amerike, junij 1861

Legenda:

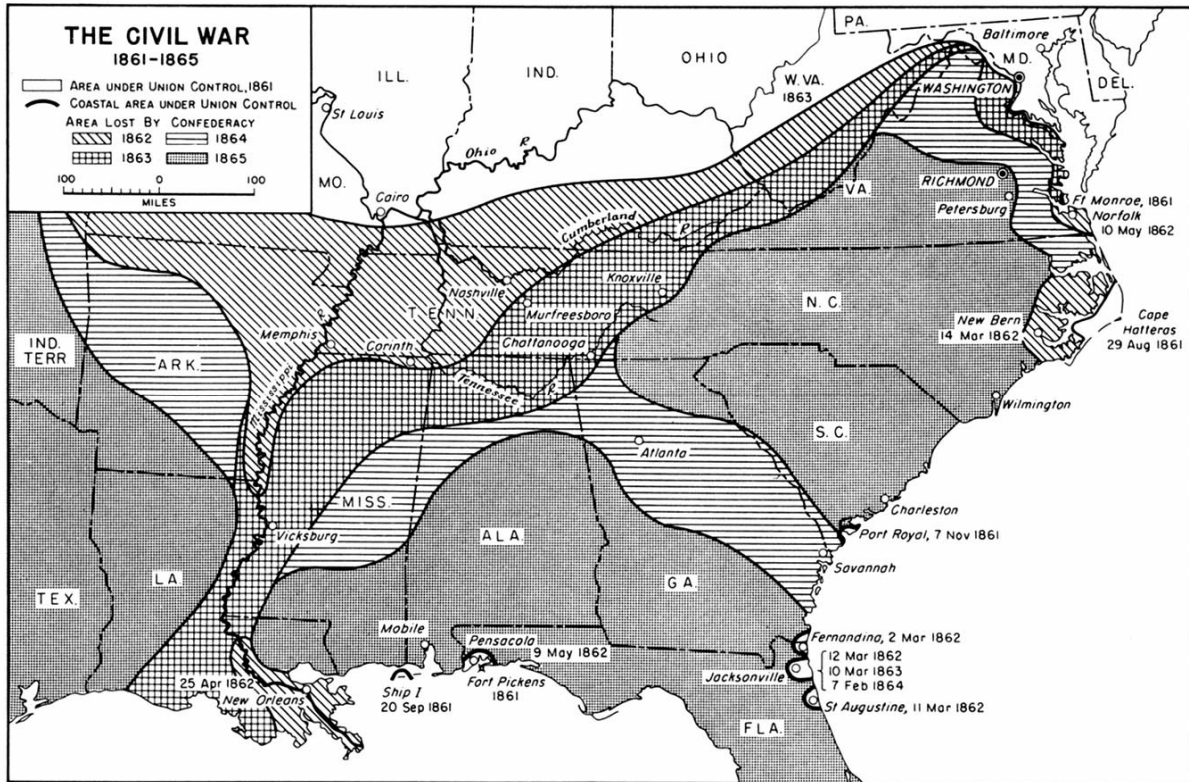
Rdeča barva predstavlja države in ozemlja, ki jih je Konfederacija uradno uvrstila pod njihovo domeno, vendar nikoli učinkovito nadzirala.

Državi Missouri in Kentucky sta imeli predstavnike v obeh Kongresih, tako Unije kot Konfederacije.

Vir: TutorGig Encyclopedia, 2008

PRILOGA 5: Prodor sil Unije na ozemlje Konfederacije med vojno

Slika 3: Prodor sil Unije na ozemlje Konfederacije med leti 1861-1865

Vir: Worldstatesman, 2008

PRILOGA 6: Izbor nekaterih bankovcev Konfederacijskih držav Amerike

Konfederacijski bankovci so bili izdani v večih izdajah ter po posameznih zveznih državah Konfederacije po lastni presoji, kar je ustvarilo zmedo, nepreglednost nad izdajanjem ter pripomoglo k oslabitvi valute in finančne nestabilnosti države.

Slika 4: Bankovci Konfederacijskih držav Amerike za 10 CSD in 20 CSD

Vir: Pennylicious, 2008

Slika 5: Jefferson Davis upodobljen na bankovcu za 50 CSD, december 1862

Vir: Wikipedia, 2008

Slika 6: George Washington upodobljen na bankovcu za 50 CSD, december 1861

Vir: Wikipedia, 2008

Slika 7: Konfederacijski bankovec izdan v državi Mississippi, junij 1863

Vir: Wikipedia, 2008

Slika 8: Bankovca za 5 in 100 CSD, izdana v Richmond, Virginia.

Vir: Wikipedia, 2008

PRILOGA 7: Izbor najbolj prodajanih obveznic Konfederacije

Prikaz najbolj prodajanih obveznic Konfederacije v tujini katerih cilj je bil pridobiti potrebna finančna sredstva za vojno v tujini ter zagotoviti finančno in politično podporo evropskih velesil, katerih tekstilna industrija je bila od konfederacijskega bombaža zelo odvisna.

Slika 9: Pet letna obveznica Konfederacijskih držav Amerike, izdana avgusta 1861

Vir: Pennylicious, 2008

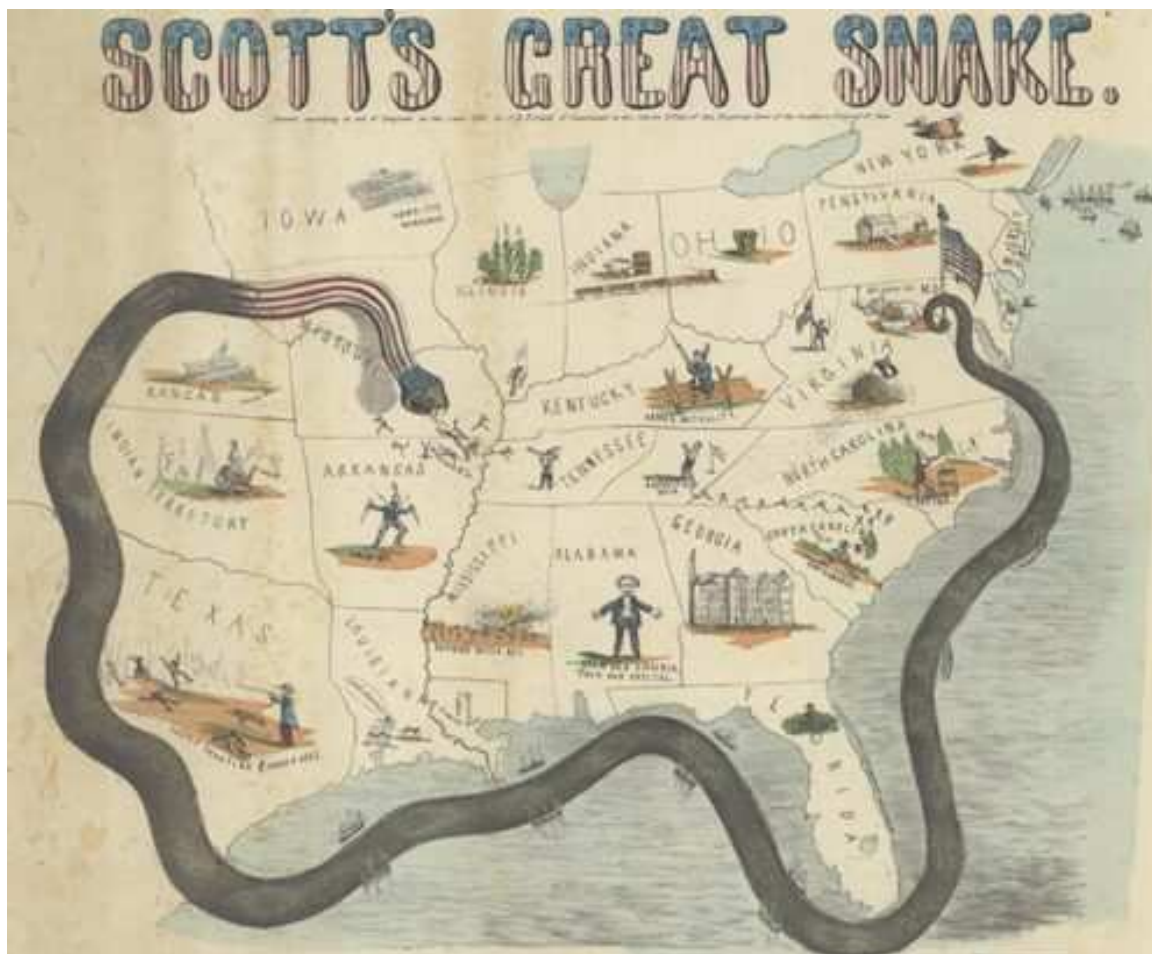
Slika 10: Obveznica Konfederacijskih držav Amerike s podobo generala Jackson-a, februar 1863

Vir: Pennylicious, 2008

PRILOGA 8: Načrt Anakonda

Slika 11: Grafični prikaz načrta Anakonda, objavljenem javno v časnikih Unije leta 1861

Vir: Strangemaps, 2008